MALİYE HESAP UZMANLARI VAKFI
YENİ GELİŞMELER IŞIĞINDA TÜRKİYE EKONOMİSİ PANELİ

27 Mayıs 2017

İstanbul

SUNUCU- Sayın milletvekilleri, değerli hocalarım, saygıdeğer üstatlarım, kıymetli konuklar ve basınımızın değerli temsilcileri; Maliye Hesap Uzmanları Vakfımız tarafından düzenlenen "Yeni Gelişmeler Işığında Türkiye Ekonomisi" konulu panelimize hoş geldiniz.

Mensubu olmaktan büyük onur duyduğum Hesap Uzmanları camiasında vergiyle ilgili her alanda en iyiye, en doğruya ve en iyiye ulaşmanın arayışı içerisinde olmuştur. Ülkemiz ekonomi ve mali idaresi için birçok yararlı projeye imza atmış, bu amaçla çalışmalar, toplantılar, araştırmalar yapmış, dergi ve kitaplar yayınlamış, konferans ve paneller düzenlemiştir. Bu arada camiamızdan ülkemizin maliye ve ekonomi politikalarını geliştiren, yönlendiren ve yöneten çok değerli mensuplarımız yetişmiştir. Bu panelde ülke ekonomisini yöneten ve yönlendiren konumlardaki değerli panelistlerimizin bilgi birikim ve tecrübelerinden faydalanarak yeni ekonomik gelişmeler ışığında Türkiye ekonomisinin durumu ele alınacaktır.

Siz değerli konuklarımız ve politika yapıcılar için faydalı olmasını temenni eder, katılımın için teşekkür ederiz.

Davetimize katılamayıp telgraf gönderen tüm değerli davetlilerimize ayrıca teşekkür ediyoruz.

Davetimize katılamayıp iyi dileklerini gönderen Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurulu Başkanı Genç Osman Yaraşlı'ya, İstanbul Ticaret Odası Yönetim Kurulu Başkan Yardımcısı Dursun Topçu'ya, TÜRMOB Disiplin Kurulu Üyesi Abdullah Yeşil'e, TÜRMOB Denetleme Kurulu Üyesi Ali Yenidoğan'a, TÜRMOB Denetleme Kurulu Üyesi Nevzat Akkaya'ya, Sayın Mehmet Ökten'e ve Sayın Mithat Yenigün'e iyi dilekleri için teşekkür ediyoruz.

Şimdi izninizle açılış konuşmasını yapmak üzere Hesap Uzmanları Vakfımızın Başkanı Sayın Ahmet Eren üstadımızı kürsüye davet arz ediyorum; buyurun Sayın Başkanım.

AHMET EREN (HUV Başkanı)- Efendim hepiniz hoş geldiniz.

Bu toplantımıza katılmayı planlamış ancak imkânsız durumu nedeniyle katılamayan Sayın Bakanımız Zeybekçi'nin sizlere selamlarını iletiyorum.

Siz değerli katılımcılara, hepinize hem şahsım, hem de Maliye Hesap Uzmanları Vakfı Yönetim Kurulu adına saygılarımı sunuyorum.

Değerli katılımcılar; burada Başkanlar, Bakanlar, Bakanlık yapmış kişiler ve Başkanlarımız var, değerli panelistlerimiz var. Bugün birlikte bir etkinliğimizi sizlere sunmuş olacağız. Ben evvela Maliye Hesap Uzmanları Vakfı hakkında bir-iki söz söylemek istiyorum.

Maliye Hesap Uzmanları Vakfı 1993 yılında kurulmuş olup ana amacı üyeleri arasında, mensupları arasında sosyal yardımlaşma ve dayanışmayı sağlamaktır. Ancak Vakıf bununla sınırlı kalmamış, özellikle Maliye Hesap Uzmanları Derneğiyle birlikte Türkiye'nin ekonomik ve vergi alanındaki çalışmalarına, uygulamalarına yayınlarıyla, konferanslarıyla, seminerleriyle katkıda bulunmaya çalışmıştır. Her ne kadar Hesap Uzmanları Kurulu 2011 yılında, Maliye Teftiş Heyeti ve Gelirler Kontrolörlüğüyle birlikte ortadan kaldırıldı ise de, bu vakıflar ve dernekler varlıklarını sürdürmektedir.

Bizce 2011 yılında yayınlanan Kanun Hükmünde Kararname ile bu kurumların ortadan kaldırılması isabetli olmamıştır. Bunların yerine sayıları herhalde 10 bin kişiden oluşan, bir vergi müfettişleri ordusu getirilmiştir. Ancak benim görüşüme göre, -naçizane-, bu ordunun bir genelkurmaya ihtiyacı vardır. Onların yetiştirilmesi, disipline edilmesi, eğitilmesi bakımından böyle bir üst kurula mutlaka ihtiyaç vardır. Çünkü bu kurullar geçmişte gerek kamuda, gerekse özel sektörde gerçekten çok değerli hizmetlerde bulunmuş, iyi yetişmiş, kaliteli elemanları bünyesinde barındıran kurumlardır. Bunların şu anda kamudaki kalıntılarından, tortularından böyle yeni bir oluşum beklemek daha doğru olur. Bunlara uzman denetim kurumu mu dersiniz, vergi uzmanı kurulu mu dersiniz, uzman müfettiş kurulu mu dersiniz, buna benzer yeni bir ad

altında bunun tekrar eski tabirle ihdas edilmesi, oluşturulması bize göre daha uygun olur. Elbette bu konuda karar siyasi karar organlarınındır. Benim buradan vermek istediğim, bu konudaki bir mesajdır.

Bugünkü panelimizin konusu "Yeni Gelişmeler Işığında Türkiye Ekonomisi"dir.

Burada söz alacak, konuşacak olan değerli TÜSİAD Başkanı Erol Bilecik'e, moderatör olarak görev alacak değerli Profesör Murat Ferman'a ve panelistlerimiz Alarko Holding Yürütme Kurulu Başkanı Ayhan Yavrucu'ya, Koç Holding Yürütme Kurulu Başkanı Sayın Levent Çakıroğlu'na ve de Sabancı Holding Yürütme Kurulu Başkanı Mehmet Göçmen'e huzurlarınızda çok teşekkür ediyorum.

Bu arada Mehmet Göçmen'in dün doğum günüydü ve seyahate çıkacaktı, ancak çıkmadı bize katılmak zahmetinde bulundu. Mehmet Göçmen'e izninizle, alkışlarınızla doğum gününü kutlayalım.

Benim de sözlerime son vermeden önce bu panel konusunda bir-iki söz söyleme hakkım var herhalde! Neden derseniz; övünmek gibi olsun ben de eski bir hesap uzmanıyım. Övünmek gibi olmasın, gerek ulusal, gerekse uluslararası ekonomi ve politik yayınları takip ederim, okurum, notlar alırım. Öte yandan hiçte azımsanmayacak ölçüde eski bir sanayiciyim.

Değerli katılımcılar; ekonomiler determinist bir yaklaşımla zaman zaman iner çıkar. Yani İngilizce'de "Cycle" dediğimiz olaylar olur. Politik istikrar olsa bile, ne var ki politik kamplaşma, politik çatışma, iç ve dış siyasi çekişmeler ekonomileri daha uzun ve daha kötü sürece, krizlere sokabilir. Bizim işadamları olarak, sanayiciler olarak, holding yöneticileri olarak ne düşündüğümüz ve ne yaptığımızdan daha önemli olan siyasi karar organlarının ne düşündüğü ve ne yaptığıdır, o çok önemlidir.

Biraz önce sözüne ettiğim politik kamplaşma, siyasi çatışma, iç ve dış çatışmalardan olabildiğince uzak durmanın anahtarı ve yöneticileri bu siyasi karar organlarıdır. Bu noktada naçizane vermek istediğim mesaj şudur: Biz öteden beri Batı dünyasıyla birlikte yaşamışız, Cumhuriyet'in ilanından beri Türkiye Cumhuriyeti Devleti yüzünü Batıya dönmüştür. Bu noktada bir anımı da sizlerle paylaşmak isterim;, Sayın Başbakan Yardımcımız Numan Kurtulmuş Beyle, henüz Bakan olmamışken çok dar bir çerçevede bir iftar yemeği yiyorduk, orada Numan Kurtulmuş Beyin şu sözlerini hiç unutmuyorum, "Ahmet Bey, Türkler Batı'ya gittikçe hep kârlı çıkmışlardır" demişti. Umarım Sayın Numan Kurtulmuş, aynı kanaati hâlâ muhafaza ediyordur.

Ben de Türkiye'nin, Türk toplumunun Batı ile ilişkilerinden yararlı çıktığı kanaatindeyim. Zaman zaman Batı'nın, bize karşı olumsuz tutum ve çıkışları olsa da, Türkiye Batı ile ilişkileri sayesindedir ki, ekonomik olarak tamamının toplamı bir Almanya etmeyen diğer Müslüman

ülkelerden olumlu yönde ayrışmıştır. Dinini de değiştirmeden olumlu yönde ayrışmıştır. O halde bizim naçizane görüşümüz; Türkiye'nin Batı ile bu ilişkilerini sürdürmesinden yanadır. Bu bir noktada da mecburiyettir; çünkü hem teknoloji, hem bilim, hem demokrasi, insan hakları, özgürlük, kapital birikim, bunlar bakımından zengin olan Batıdır. Batı ile sıkı ilişkiler, ekonomik, askeri, ticari ilişkiler devam ettirildiği taktirde Türkiye'nin yararına olacaktır. Bana göre bu nokta Türkiye Cumhuriyetinin ve Türkiye ekonomisinin geleceği bakımından da çok önemlidir. Zaman zaman aksamalar olsa bile olabildiğince bu ilişkileri sürdürmekte yarar vardır. Bu mesajımızın da bu noktada siyasi karar organlarına ulaşacağını umut ediyorum.

Bu duygu ve düşüncelerle Ramazan ayınızın da hayırlı olmasını diliyorum; hepinize tekrar tekrar teşekkürler ve saygılarımı sunuyorum.

Sağ olun.

SUNUCU- Açılış konuşmaları için Sayın Başkanımıza teşekkür ederiz.

Şimdi de konuşmalarını yapmak üzere Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği Başkanı Sayın Erol Bilecik'i kürsüye arz ediyorum.

EROL BİLECİK (TÜSİAD Başkanı)- Çok değerli protokol, çok değerli misafirler, çok değerli Hesap Uzmanları camiası, Türkiye'nin gerçekten bütün ekonomi yolculuğunda çok uzun yıllardır bu salonda önemli katkılar yapmış olan, gerek iş dünyası adına, gerekse siyasi kanattan, gerekse Bakanlık düzeyinde çok değerli misafirlerle, çok değerli konuklarla birlikte olmaktan şahsım ve TÜSİAD Yönetim Kurulu adına duyduğum memnuniyeti paylaşarak ben de hoş geldiniz dileklerimi paylaşıyorum efendim; hoş geldiniz.

Bu vesileyle bütün değerli Vakıf Yönetim Kurulu üyelerine ve sevgili Ahmet Başkana, bizlere yapmış oldukları bu nazik davetlerinden dolayı çok özel teşekkürlerimi iletmek istiyorum.

Sevgili Başkanın biraz önceki konuşmasının son parçasından, hitabının son parçasından giderek şunu da söylemek isterim; bir önceki gün Sayın Başbakan Yardımcımız Numan Kurtulmuş ile bir başka vesileyle, yine dar kapsamlı bir sohbet sırasında beraberdik. Burada sayın Bakanın Batı'ya dönük, Avrupa Birliği'ne dönük olan tüm mesajları aşağı yukarı sizin geçmişte yaptığınız sohbetle benzer nitelikteydi, umarım devam ediyordur dediğiniz şeye ben şahit oldum sevgili Başkan.

Evet sevgili ve değerli konuklar; bugün panelde yeni gelişmeleri ve Türkiye ekonomisini konuşacağız. Aslında yeni gelişmeler dediğimiz zaman, şöyle dönüp geriye baktığımız zaman, önümüze hem küresel ölçekte yaşanan siyasi değişimler, toplumsal tepkiler, radikal değişimler, hem de Türkiye'de son dönemde yaşadığımız hain darbe girişimi, terör saldırıları ve 3 yıldır arka arkaya yaşamış olduğumuz seçimler geliyor. Hatta zaman zaman "TÜSİAD olarak da bu seçimlerden iş dünyası olarak fevkalade yorulduk" sözcüklerini art arda sıralamaktan da çekinmiyoruz.

Dolayısıyla benim bugün hitabımda olan konuşma içeriğimin; bir miktar dünya ölçeğindeki küresel gelişmelerde çok kısa bir tur, biraz Avrupa Birliği, biraz da bu ekonomi içerisinde detayları bulunan, bunları tamamen iş dünyasının bir bakışı açısıyla gözlemleri, tespitleri, ama aynı zamanda da beklentileri içeren bir şekilde olacağını öncelikle paylaşmak isterim.

Biliyorsunuz küresel kriz sonrası dünya ekonomisinin toplanması oldukça uzun sürdü. İlk başta küreselleşmenin getirmiş olduğu bir refah artışının süreceği ve dünya ticaretinin eski baş döndürücü hızına geri dönüleceği sanılmıştı. Ama zaman ilerledikçe hepimizin gözlemi doğrultusunda gelişmiş ülkelerdeki yapısal sorunların sanılanın aksine çok daha derin olduğu anlaşıldı.

Bu sorunların kısa vadede çözülememesi ve talep eksikliği, hatta Çin başta olmak üzere pek çok gelişmekte olan ülkeleri de yavaşlamaya ve atıl kapasite sorununa itmiş oldu.

Hatırlarsanız Türkiye krizin hemen sonrasında, -yani Lehman Brothers Krizinin hemen sonrasında-, 2010-2011 yılları arasında aşağı yukarı %11 gibi çok önemli, çok yüksek bir büyüme hızına erişmişti. Bu büyümenin yine hatırlayalım iki ana faktörü vardı; bunlardan bir tanesi kriz nedeniyle azalan finansman maliyetleri, son derece önemli bir konuydu, çünkü günümüzü özellikle ilgilendiriyor. Bir diğeri de; hızlı büyümenin devam edeceği beklentisiyle yıllık aşağı yukarı %30'lara varan oranlarda yükselen yatırım hedefleriydi.

Kısacası; ucuz ve bol finansmanla -ki bundan duyduğumuz memnuniyeti her zaman söyledik-, oldukça ve fazla miktarda yatırım yapıldı. Ama bol miktarda yatırım yapılan bu dönemde küresel talep noktasında beklentilerin altında kalındı. Talep yatırımı karşılayamayınca

hem yatırım oranları maalesef düştü, hem de bu kapasite dış talep yerine iç taleple karşılanmaya çalışılmak zorunda kalındı. Resmin ya da madalyonun diğer tarafından da maalesef bunlar gerçekleşmiş oldu.

Çok değerli konuklar; uzmanların dile getirdiği gibi büyümeyi yaklaşık son 4-5 yıldır maalesef tüketim ve kamu harcamaları sürüklüyor. Yatırımlar ve ihracat uzun bir süre zayıf seyretti. Nitekim 2012-2016 dönemlerinde ortalama büyüme hızımız %5.3'e geriledi. %11'ler ve % 5.3 hâlâ gelişmekte olan ülkeler tarafına baktığımız zaman fevkalade önemli büyüme yüzdeleri, biz bunu beklentilerimizin altında şeklinde yorumlarken, bunlar tabii ki diğer gelişmiş ülkelerdeki pozisyona bakılınca yine de son derece olumlu rakamlar, ama beklentilerin altında ve trend olarak aşağıyı göstermekte. Tabii bu dönemde sizinle paylaşmak istediğimiz tespitlerimiz; yavaşlamanın yanında büyümenin kalitesini biraz daha gözlemlememiz ve biraz daha dikkatli bakmamız gerekir noktasındadır. Büyümenin kalitesi son derece önemli; çünkü büyümenin kalitesindeki sıkıntılardan dolayı ucuz finansmanın desteklediği iç taleple büyüme modeli çok ciddi finansal riskleri de biriktirmemize neden oldu.

Döviz cinsinden borcunuz artarken bankacılık sisteminde kredilerin mevduata oranı %120'lere ulaştı, bu maalesef iyi bir haber değil. Diğer bir değişle artık mevduatlar kredi büyümesini yeterince desteklemediği için yurtdışından önemli ölçüde borçlanma yapmak zorunda kalındı.

Yine bu dönemde küresel olumsuzluklarla birlikte Suriye'deki savaş tüm bölgeyi sarstı. Küresel kriz öncesi yeşeren ve bölge ekonomisine önemli katkı sağlayan ticaret giderek azaldı. Göç sorunu ve terör saldırıları Türkiye ve Avrupa Birliği'nde de önemli dalgalanmalara sebep oldu.

Tabii arka arkaya yaşanan seçimler, daha önce söylediğimiz gibi "Hain Darbe Girişimi" de haliyle gündemimizi ekonomiden maalesef uzaklaştırdı.

Tüm bu faktörlerin ekonomik yavaşlamadaki ana rol oyuncuları olduğu noktasında bize yeteri kadar, hatta fazlasıyla ipucunu veriyor.

Nitekim turizm ve perakende sektörlerimizde hâlâ zorluk içerisinde yolculuklarına devam etmektedir.

Güneydoğu Anadolu Bölgemizde ise, işsizlik oranı yer yer maalesef %30'lara ulaşmış durumdadır. Fakat sevgili konuklar, tüm bu saymış olduğum, aşağıya doğru bir gidiş mesajlarının yanı sıra tüm bu gelişmelere rağmen ekonomimizin ciddi bir krize girmemiş olmasının bir başarı olduğunun da altını TÜSİAD olarak da özellikle çizmek isteriz.

Şimdi önümüzde yepyeni bir dönem var; artık daha güçlü, daha müreffeh bir Türkiye hedefimizi gerçekleştirmek için bize yepyeni fırsatlar sunan bir döneminde içerisine girmiş vaziyetteyiz.

Hem Türkiye, hem de dünyada siyasi yapılar şüphesiz değişiyor ve dengeler tekrardan yeniden kuruluyor. Hatta zaman zaman bazı aktörlerin deyimiyle "kartlar yeniden tekrardan masada açılmaya veya kurulmaya başladı".

Bu yıl tabii Avrupa tarafını çok konuştuk, konuşmaya da devam edeceğiz gibi görünüyor Sayın Başkanın da söylediği gibi, TÜSİAD'ın da en önemli gündem maddesi.

Bu yıl Avrupa'da adeta bir seçimler yılı furyası var; Hollanda ve Fransa seçimlerinde radikallerin başarılı olamaması, küreselleşme ve liberal değerler açısından yeni bir umut yarattı. İngiltere'nin AB'den çıkma kararıyla başlayan, AB'nin yeniden yapılandırma süreci de yeni, daha dengeli bir AB modeli için belki de umut saçıyor bizim için, belki de önemli bir fırsat!

Ülkeler arası farklılıkları daha fazla dikkate alacak, çok vitesli, çok çemberli bir modeldi. TÜSİAD bunu aşağı yukarı son yıllarda sıkça altını çizerek getiriyor sevgili konuklar, çok çemberli ve çok vitesli diye tabir ettiğimiz, Türkiye'nin de böyle bir yapı içerisinde kendisine yeni bir yer edinmesi ve Avrupa ile daha iyi entegre olmuş bir modele yönelmesi bizlere fevkalâde mümkün gibi gözüküyor. Bunu zaman zaman siyasi otorite ile de konuşma şansımız bol bol oluyor.

Bu noktada çok önemli altını çizdiğimiz, bütün siyasi otoritenin de üzerine daha sıkça gitmiş olduğu Gümrük Birliği'nin modernizasyonu meselesi var. Bu müzakerelerin de bu bağlamda değerlendirilerek bir an önce başlatılmasını ve belirli bir kıvamda yolculuğa devam etmesini, olumlu sonuçlandırılmasını buradan yürekten dilediğimizi tekrar paylaşmak istiyorum.

Özellikle bu konuda izin verirseniz birkaç teknik noktanın da altını huzurlarınızda çizmek istiyorum.

Gerek Avrupa Birliği ve gerekse Türkiye, Gümrük Birliği'nin güncellenmesinin kendi ekonomilerine etkilerini ölçen analizleri yaptırmış vaziyette. Buradan da görülüyor ki, tarım, hizmetler, kamu alımlarını kapsayan ve diğer ülkelere daha fazla serbest ticaret anlaşması yapılan en derin anlaşma senaryosu her iki taraf içinde en çok katma değer yaratacak modeller içerinse girmiş vaziyettedir. Çift taraflı bir Gümrük Birliği modernizasyonunun getirmiş olduğu muazzam bir fayda var.

Türkiye'nin yaptığı etki analizine göre en kapsamlı model hayata geçtiği takdirde Gayrisafi Yurtiçi Hasıla aşağı yukarı %1.9 artacağını ümit ediyoruz veyahut da görüyoruz.

AB ülkelerine yaptığımız ihracat %24, ihracatımız ise %15 oranında artış gösterecektir. Bunlar gerçekten temenni değil, bunlar aşağı yukarı yapılan ekonomilerin etkilerini ölçen

analizler neticesinde uzmanların ortaya koymuş olduğu teorik, ama pratiği aşağı yukarı gösteren rakamlar.

Bakın, tüketici fiyatları bile bu anlaşmanın veya modernizasyonun neticesinde yaklaşık bu fiyatların da % 1,5 civarında artacağı, hane halkı tüketiminin de yine %1.6 artacağı söyleniyor.

Bunun neticesinde ise tüketici refahının elbette son derece olumlu etkileneceğini hem umut ediyoruz, hem de rakamların ışığı bunu göstermektedir.

Tekrardan "Brexit"e dönmek istiyorum. Önümüzdeki bu "Brexit" süreci varken bu konu daha da önem kazanmış vaziyette ülkemiz açısından, Avrupa Birliği, İngiltere ile yeni bir ticaret anlaşması, müzakeresini yaparken nereye gider bilemeyiz. Ama Türkiye'nin önceliklerinin de dikkate alınması ve yılda yaklaşık 17 milyar dolara varan ticaretimizin aksamaması için gerekli önlemlerin de mutlaka otoriteler tarafından alınması gerekir. Alındığının gözlemi içerisindeyiz ve bu hassasiyette çalışmaların devam etmesini de talep ediyoruz.

Diğer yandan Amerika Birleşik Devletleri yeni yönetimiyle dünyada yeni politikalar ve ticari ilişkiler kurmaya çalışıyor. Her ne kadar "Trans Pasifik" ve "Trans Atlantik" ticaret anlaşmaları rafa kalkmış gözükse de, ikili anlaşmalar ve AB ile ilişkiler mutlaka yeni yönetimin gündeminde kalmaya devam edecek.

Çok değerli konuklar; Türkiye bu yeni küresel dengeler içerisinde konumunu mutlaka güçlendirmeli, ticari ilişkilerini en üst düzeye çıkarmalı ve dünya ekonomisinden almış olduğu hakkı veya payı artırmalıdır. Bunun için uluslararası alanda itibarımızı ve Türkiye markasına yönelik algıyı da fazlasıyla güçlendirmek zorundayız.

Sevgili konuklar sonuçta bütün bunların çok kısa bir özetini paylaşmak isterim sizinle; hayatın her alanında olduğu gibi iyi ticarette ancak iyi ilişkilerle, iyi iletişimle mümkündür. Ne ihracat pazarımızın hemen hemen yarısını oluşturan Avrupa Birliği ile ne de dünyanın gelişmekte olan Avrupa, Asya gibi yeni coğrafyalarıyla ilişkilerimizi ihmal edebiliriz. Çünkü bu bölgeler çeşitli gelir seviyeleri ve farklı ürünlere talepleriyle ülkemiz ekonomisi için birbirlerinin alternatifleri olamazlar, olsa olsa tamamlayıcısı olurlar. Yani, Avrupa ile Afrika veyahut Asya ülkelerindeki değerlendirmenin sağlıklı yapılmasından yanayız.

Ahmet Bey'e, sevgili Başkana katılıyorum yönümüzün tamamıyla, neredeyse Osmanlı'dan başlayan dönem itibariyle tamamıyla Batı'da olması gerekir. Ama bir Asya dinamizmiyle hareket eden Türkiye'nin de gerçekten kıymeti harbiyesi küresel ölçekte çok önemlidir.

Bir yandan yenidünya düzeni içerisinde yerimizi sağlamlaştırırken, diğer yandan da içeride istikrarlı, öngörülebilir ve rekabet gücü yüksek bir ekonomi atmosferi ihtiyacını fazlasıyla hissediyoruz.

Bugün özellikle kur etkisiyle %12'ye çıkan enflasyon oranıyla yaşıyoruz, gördüğünüz gibi yüksek enflasyon Türk Lirası cinsinden finansman imkânlarını kısıtlıyor. Yurtdışında gelişmiş ülkelerde büyümenin geri dönmesiyle döviz cinsinden finansman maliyetleri de yükseliyor, bunu konuşmamın başında da paylaşmıştım.

Tabii bütün bu koşullar eminim panelde de değerlendirilecek konulardır, iş dünyasını fevkalade yüksek oranda zorladığı da malumunuz. Bunun yolunun sıkı bir para politikasından geçtiğini de görüyoruz. Merkez Bankası'nın kalkınmayı ya da büyümeyi desteklemesi bekleniyorsa -ki tamamıyla beklentimiz bu-, bunu yapmasının yolu da piyasaya daha fazla likidite sunarak fiyatların yükseltilmesi değil tersine, fiyat istikrarını sağlayarak öngörülebilirliliği artırmasıdır.

Düzenleyici ve denetleyici kurumlar ekonomide istikrarın şüphesiz temel taşlarıdır. Bu kurumların faaliyetleri büyümeyi geçici olarak artırmak için birer araç olarak görülmemelidir, bunun da altını çizmek isteriz.

Rekabet gücümüzü artırmaya gelince, çoğunuzun bildiği gibi TÜSİAD'ın bu konuda pek çok rapor, öneri ve söylemleri mevcuttur. Yapısal reform ifadesini o kadar çok kullandık ki, hatırlarsanız 16 Nisan'daki referandum sonuçları henüz belli olmadan saat 17:00 itibarıyla "referandumun yönü ne olursa olsun" diyerek yaklaşık birlik beraberlik mesajlarını içeren reform çağrısı yapmıştık.

Bunu tabii ki o kadar sık kullandık ki, o tarih itibariyle, ondan öncesinde de belki duymaktan siz, biz de söylemekten bir miktar yorulduk.

Katma değeri yüksek, inovasyon ve Ar-Ge ile desteklenen, dijital dünya ile entegre bir üretim modeline net olarak ihtiyacımız var. Burada tek tek bunun gereği olan reform beklentimizden söz etmeyeceğim.

Yalnızca son zamanlarda artan oranlarda şahit olduğumuz birkaç soruna izin verirseniz dikkat çekmek istiyorum.

Çok sevgili konuklar; Türkiye'de işgücünün ortalama eğitim seviyesi 8 yıl gibi oldukça düşük bir seviyede olsa da iş dünyası olarak iyi yetişmiş ve nitelikli çalışanlarımızın da olduğunu pek çok gelişmekte olan ülkeye kıyasla bu açıdan fevkalade üstünlüklerimizin de farkındayız, sizin de farkında olduğunuza eminim. Ancak, son yıllarda bu nitelikli işgücünün kaynağı olan başarılı gençlerimizin çoğunlukla eğitimlerinden sonra Türkiye'ye dönmek yerine yurtdışında çalışmayı tercih ettiğini görüyoruz. Bu belki çok uzun yıllardır devam eden bir trend bile diyebiliriz, ama son yıllarda özellikle fevkalade yüksek trende ulaşan bu yaklaşmanın veya bu resmin altını sizlerle beraber tekrardan çizmek istedim. Hatta yüksek nitelikli çalışanlarımızın bir kısmı aileleriyle beraber yurtdışında yaşamayı tercih etmeye başladı.

Bu sayılar, önemli yüzdeler hâlâ teşkil etmese de kalitatif açıdan bakıldığında önemli kayıplar olduğunu söylemek zorundayız.

Çok değerli konuklar; gençlerimizin geleceklerini Türkiye'de tasarlamaları için, onlara kendilerini özgürce ifade edecekleri ve yaratıcılıklarını özgürce kullanacakları ortamları geleceğimiz için sağlamak zorundayız, bu hepimizin asli görevlerinin başında yer almak zorunda.

Gerek "y", gerekse "z" kuşaklarının en aktif olduğu alanın internet ve hatta sosyal medya olduğu günümüzde bu alanlara zaman zaman getirilen ve önlenmek istenen suçla orantılı olmayan kısıtlamalarda çok eleştiri almaktadır. Siber suçlarla mücadele ve veri güvenliği bugün tüm dünyanın gündeminde ve biliyoruz ki çözümleri o kadar kolay değil. O dünyayı daha rahat konuşan bir insan olarak bunu söylüyorum. Hatta bu alanlardaki düzenleme ve denetleme mevzuatları da henüz hiçbir ülkede tam anlamıyla da inanın olgunlaşmış değil. Ancak, gerek bireylerin gereksinimleri, gerekse iş dünyasının, iş yapmanın artık vazgeçilmez bir parçası olan dijital dünya ile daha iyi entegre olmak zorundayız.

Güvenlik kaygılarıyla birlikte bu entegrasyonun getirdiği faydaların daha iyi değerlendirilmesi gerekiyor. Yenidünya ekonomisinde ve küresel ticarette dijitalleşmeden artık var olmak mümkün olmayacaktır.

"Fortune Dergisi"ne her yıl bakıyoruz, neredeyse her 5 yılda, her 7 yılda bir ilk 500 içerisinde yer alan o koca firmaların 250'sinin bir başka 5 yılda olmadığını görüyoruz. İnanın temel nedenlerine bakıldığı zaman bu dijitalleşme mevzusunun hemen hemen altındaki en önemli kalemlerin başında yer aldığını da görüyoruz.

Birçok sektörü yatay kesen dijitalleşmenin çeşitli yönlerinin, farklı bakanlıkların faaliyet alanına girdiği Türkiye'de hepimizin malumu, bu nedenle kamuda özellikle koordinasyonu en etkili şekilde yaparken özel sektör ile sivil toplum kurumları katılımcılarını teşvik edecek bir kurul veya bir yapının zaman kaybedilmemesi adına gerçekleşmesini önemsiyoruz. Biz bu konuda da olası gelişmelere TÜSİAD olarak her zaman yardımcı olacağımızı, konunun tam merkezinde olduğumuzu da paylaşmak istiyorum.

Çok değerli konuklar; son olarak ekonomiden hiçbir koşulda ayrı düşünemeyeceğimiz demokratik değerlerden kısaca bahsetmek istiyorum.

Hep yeni atılım döneminden ve yeni ekonomik yaklaşımlardan bahsediyoruz. Ben de bugün konuşmamın temelinde bunları zaten merkeze almıştım. Ancak, hiçbir ekonomik kazanımın demokraside ilerleme sağlamadan kalıcı ve sürdürebilir olamayacağını da biliyoruz. Hukuk, demokrasi ve özgürlükler toplumu olmadan, katma değer ve istihdam yaratmaktan, nitelikli yatırım çekmekten veya etkin girişimlerin yeşerdiği ülke olmaktan bahsetmemiz ne yazık ki hiçbir zaman mümkün olmamıştır, bundan sonra da mümkün olmayacaktır. Bu alanda

yapılacak her iyileştirmenin hem yurtiçinde, hem de yurtdışında yatırımcılar tarafından olumlu karşılanacağının bir kez daha altını çizmek isterim.

Türkiye'de olağandışı olaylar yaşadığımız ve ciddi güvenlik tehditleri altında kaldığımız açıktır. Çok uzun yıllardır devam eden ve özellikle bu hain darbe girişiminden sonra, ancak iş dünyasının normalleşme ihtiyacı aradan geçen 10 ay içerisinde gittikçe artmıştır. Bizler her gün iş yapmaya çalışırken yurtdışı paydaşlarımızdan OHAL koşulları devam ettiği müddetçe Türkiye'ye zaman zaman gelemeyeceklerini, hatta kuvvetli bir şekilde bunu ifade ettiklerini maalesef duyuyoruz ve tanık oluyoruz. OHAL sona ermeden sözleşme imzalamalarının kurum içi mevzuatlarının gereği mümkün olmadığını söyleyen bu anlamda yabancı yatırımcıların sayısının da azımsanmayacak kadar yüksek olduğunu paylaşabilirim. OHAL süresince seyahat ve sağlık sigortası yapamadıkları gibi şikâyetlerle karşı karşıya kalıyoruz. Ülkemizde OHAL süreci devam ettiği sürece tedarik zincirlerimizin güvenliği dahi sorgulanır hale gelmiş durumdadır.

Bunlar maalesef uluslararası arenadaki algının buradakinden bir miktar farklı olduğunu gösteriyor.

Çok değerli konuklar; ekonomide yeni bir döneme girecek ve yeni bir atılım sağlayacağımız konusunda en ufak bir şüphemiz yok. Bunu hep beraber daha fazla çalışıp dış dünyayla ilişkilerimizi iyileştirerek ve aynı zamanda içinde rekabet gücümüzü artırıcı reformları yapıp öngörülebilir bir yatırım ortamı sağlayarak yapacağımız konusunda da aynı şekilde hiçbir şüphemiz yok.

TÜSİAD olarak ülkemizin ve ekonomimizin potansiyeline her zaman güvendik. Türkiye'nin çok daha güçlü ve çok daha büyük bir ekonomisi olması için hiçbir engel olmadığı gibi önümüzde çok önemli fırsatların da akmakta olduğuna inancımızın yine tam olduğunu paylaşmak isterim.

Bu duygu ve düşüncelerle hepinizi bir kez daha sevgi ve saygıyla selamlıyor, beni sabırla dinlediğiniz için çok teşekkür ediyorum.

Çok sağ olun.

SUNUCU- Açılış konuşmaları için Sayın Bilecik'e teşekkür ederiz.

Saygıdeğer konuklarımız; "Yeni Gelişmeler Işığında Türkiye Ekonomisi" konulu panelimizi yönetmek üzere Işık Üniversitesi Rektör Vekilimiz Profesör Doktor Sayın Murat Ferman'ı kürsüye arz ediyorum.

YENİ GELİŞMELER IŞIĞINDA TÜRKİYE EKONOMİSİ PANELİ

MALİYE HESAP UZMANLARI VAKFI

27 Mayıs 2017

İstanbul

SUNUCU- Saygıdeğer konuklarımız; panelistlerimizden Alarko Holding A.Ş. Yönetim Kurulu Başkanı Sayın Ayhan Yavrucu'yu kürsüye arz ediyorum.

Hoş geldiniz

Saygıdeğer konuklarımız; panelistlerimizden Koç Holding A.Ş. CEO'su Sayın Levent Çakıroğlu'nu kürsüye arz ediyorum.

Hoş geldiniz.

Yine değerli panelistlerimizden Sabancı Holding A.Ş. CEO'su Sayın Mehmet Göçmen'i kürsüye arz ediyorum.

Hoş geldiniz.

PROF. DR. MURAT FERMAN (Işık Üniversitesi Rektör Vekili/ Oturum Başkanı)- Değerli katılımcılar, Sayın Bilecik'in derin ve etkileyici sesinden sonra bizim işimiz biraz zor kusura bakmayınız.

Efendim, hepinizi en içten sevgi ve saygılarımla selamlıyorum.

Bugün burada bu muhterem heyetle beraber olmak hepimiz için ayrı bir şeref kaynağı, fakat benim için oldukça heyecanlandırıcı da oldu; çok sayıda baba dostumu, büyüklerimi de gördüm. Allah hepimizi mutlu ve mamur etsin, hayırlı Ramazanlar olsun, sizleri de başımızdan eksik etmesin.

Biliyorsunuz "üstat" kavramı maalesef birçok kavramda da olduğu gibi son zamanlarda yerli yersiz kullanılmaya başlandı. Geçenlerde bizim öğrencilerden ikisi birbirine "üstat ne yapıyorsun?" falan diye hitap ediyordu dayanamadım, "sizin üstatlığınız nereden kaynaklanıyor?" dedim, "bilmiyoruz Hocam öyle konuşuyoruz" dediler, "kavramları doğru kullanmanız lâzım" dedim. Herhalde bu alemde "üstat" kavramının en doğru yakıştığı,

şereflendiği, şeref aldığı bir grup varsa o da muhterem heyetiniz. Onun için gerçek üstatlar karşısında olmaktan onur duyuyoruz bütün panel üyelerimizle birlikte.

Tabii panelin başlığı çok aydınlatıcı ve belki birçok bakımdan da bizim işimizi kolaylaştırıyor. Modern Folk Üçlüsünü değil de, Mazhar Fuat Özkan'ın parçası var, "Yeni Yine Yeniden" diye, galiba yeni sürekli olarak devinerek bir süre sonra eski haline geliyor, sonra o eskinin peşinden koşup yeniyi projekte etmeye çalışıyoruz. Ben ihtisasımın büyük kısmını tahvilleme alanında gerçekleştirdim ve birçok bakımdan hem akademik hayatta, hem de iş hayatına danışmanlık yaparken bu konularda pratik edinme imkânı buldum. Şunu gördüm: En doğru tahminler, öngörüler, teorik yaklaşımlarla, pratik yaklaşımların kaynaştırılmasından oluşuyor. Bizim için önemli olan bu iki birbirine zıt görünen dünyayı aslında bir araya getirmek.

Tabii siz muhterem heyetin karşısında bunları söylemek aslında malumun ilamı gibi; çünkü sizler sayıların ne olduğunu, neleri ifade ettiğini, arkasında, önünde, berisinde, nelerin yattığını en iyi çözebilen kişilersiniz.

Biliyorsunuz Şair İsmet Özel, "Sayılar o ayıp işaretler" dedi bir mısrasında!

Hakikaten Hesap Uzmanlığı formasyonluğu bakımından sayıların arkasındaki veya önündeki ayıpları bulmak veya ayıbın nerede gizlenip gizlenmediğini bulmak gerçek anlamının ötesinde mecazi olarak bu bize şunu anlatıyor: Elbette biz ekonomiyi rakamlarla, sayılarla, grafiklerle, somut unsurlarla görmek, takip etmek zorundayız. Ben bugün iyi haberini vereyim size, Tüketici Güven Endeksi ilk defa 100'ün üzerine çıktı, 100.05. Dolayısıyla, Güven Endeksinde biz standartta baza geldik, fakat daha evvel standardın, bazın altındaydık. Bu bir tespittir; ama bunun arkasında nelerin yattığını anlayabilmek için gerçekten sayıları okuyabilmek, piyasayı anlayabilmek, onları konuşturabilmek gerekir. O konuda da mutlaka burada değerli temsilcilerini gördüğümüz, hakikaten işin içinde olan, yapan, çalışan, katma değer üreten önderlerin, liderlerin perspektifine muhtacız.

Biliyorsunuz günümüz ekonomi yorumculuğu ve ekonomi değerlendirmeleri daha ziyade sayılar bazında hapsedilmiş, "foreks ekonomiciliği" dediğimiz bir hale gelmiş durumda. Herkes borsanın manşetine, enflasyonun düzeyine veya Dolar, TL paritesine takılıp kalmış durumda. Bunlarsız hareket etmek mümkün değil, bunlar bizim temel unsurlarımız, bunlar sayılarımız; ama bu sayıların arkasına geçmemiz gerekiyor. İşte bugün müsaade ederseniz bize tanınan bu zaman içerisinde çok değerli panelistlerle birlikte, bu işi yapanlarla birlikte, değer üretenlerle, katma değeri ortaya koyan kişilerle birlikte bu resmin arka planını bir parça görmeye çalışacağız. Çünkü hakikaten eğer sayıların büyüsüne kapılır veya grafiklerin çekiciliği içerisinde kaybolursanız herhangi bir sonuç elde etmeyi bir tarafa bırakın, bizi yarına taşıyacak proaktif, hazırlıkçı, ne yaptığını bilen, ev ödevini yapmış coğrafyadan, duruştan uzak kalırız.

Son olarak müsaade ederseniz bir noktayı daha belirteyim, o da şu: Elbette yönümüzü Batıya çevireceğiz ve son dönemde bütün dünyada ekonomiyi anlayabilmek için sadece sayılara değil, sosyolojiye, politikaya ve belki de bugüne kadar ciddiye almadığımız bazı diğer faktörlere, unsurlara da bakacağız. Ama netice itibariyle şu gerçeği vurgulayalım: Türkiye'nin yönü elbette Batıya doğrudur, ama Türkiye "Afro Avrasya" camiasının, coğrafyasının hakimi olmalıdır. Öyle bir noktadayız ki bir tarafımız Batı'da, ama Batı'ya doğru giderken Doğu'dan güç alıyoruz ve köklerimiz de Afrika'da. Afro Avrasya camiası kelimesi, kavramı, bence Türkiye'nin yükselen rekabetçi mottosu olacak. Yani, Avrupa'da, Asya'da, Afrika'da biz bunu gerçekleştirmiş bir gelenekten geliyoruz, hiçbir yere yabancı değiliz ve kalmamız lâzım. Onun için Türkiye ekonomisini değerlendirirken bu genel yapı içerisinde davranmakta fayda var.

Elbette Sayın Başkanın belirttiği gibi çok vitesli, çok çemberli veya çok çeperli Avrupa'da Türkiye yer bulacak, ama bizim Avrupa'da yer bulmamız için Avrupa Birliği'nin, hele geçenlerde beyanat veren, -özür dileyerek söyleyeyim-, densiz komiserinin tasdikine ihtiyacımız yok. Biz zaten ezelden beri Avrupalıyız, Avrupa'da yer alacağız. Bütün mesele hangi koşullar ve parametreler içerisinde yer alacağımızdır.

Evet, müsaadenizle bu genel giriş konuşmasından sonra muhterem panelistlerinde onay ve tensipleriyle şöyle bir yol izleyelim: Bu sırayı bozmayalım, muhterem üstadımla başlayalım. 15'er dakika kadar genel bir çerçevemiz olsun, ki bundan sonraki sorulara da vakit kalabilsin.

Eğer mutabıksak bu şekilde başlayalım.

Panelde ilk sözü Alarko Holding CEO'su Sayın Ayhan Yavrucu Bey'e veriyorum.

Yeni Gelişmeler Işığında Türkiye Ekonomisi; buyurun Sayın Yavrucu.

AYHAN YAVRUCU (Alarko Holding CEO)- Teşekkür ederim Sayın Başkan.

Değerli üstatlarım, değerli arkadaşlarım, kıymetli misafirler; şimdi genelde dünya ekonomisine baktığımızda dünyada ciddi oluşumlar oluyor, hatta şaşırtıcı oluşumlar oluyor. 2007 Krizinden sonra dünya ekonomisinin çok hızlı bir şekilde toparlanacağı varsayıldı ve bildiğiniz

gibi gerek Amerika Birleşik Devletleri Merkez Bankası bilançosu, gerek Avrupa, gerekse Japonya'da paralarının döviz olması sebebiyle ciddi paralar basmak suretiyle bilançoları olağanüstü büyüttüler. Yani işin daha çok finansal tarafına eğildiler ama gelir politikası yönüne kimse eğilmedi. Gelir politikası yönüne maalesef üvey evlat muamelesi görerek kenara itildi. Onun şöyle sonuçları oldu, hâlbuki o dönemde faizler neredeyse negatifti, kapasite kullanım oranları fevkalade düşüktü, enflasyonda negatife yakın düşük seviyede seyrediyordu. Gelir politikası yoluyla orta ve düşük gelir kademelerine ciddi fonlar aktarmak mümkündü, fakat Batı'da maalesef bu yapılmadı ve para politikasıyla yürütüldü. Dolayısıyla onun arkasından ne oldu? Batıda ciddi sosyal bölünmeler oldu. Nitekim bunu Batı Avrupa'da yapılan seçimlerde, Amerika Birleşik Devletlerinde yapılan seçimlerde görüyoruz ve bu bir bakıma hem yabancı düşmanlığını, hem İslamafobi'yi, hem de toplumların ayrışmasını sağladı. Bunun tabii gerek Orta Doğu'ya, gerekse bize hem ekonomik, hem sosyal, hem de siyasal olarak ciddi yansımaları olmaya başladı.

Şimdi bu süreç hem bazı tehditler yaratırken bazı da avantajları beraberinde getirdi. Bir taraftan Avrupa'nın toparlanmaya başlaması, özellikle Almanya'nın başını çektiği bir büyüme sürecine doğru yol alması, Amerika Birleşik Devletlerinde işsizlik oranlarının 4 - 4.5 seviyelerine inmiş olması, Japonya'da uzun süren resesyonun büyümeye doğru yönlenmesi, Çin'inin de içinde bulunduğu sorunları bir bakıma ihracata dayalı ekonomisini daha çok iç piyasaya doğru yönlendirerek yeniden büyümeye geçmesi bir avantaj sağladı. Tabii bu arada petrol fiyatlarının düşmesinin meydana getirdiği kayıpları da petrol üreten veyahut da gaz üretip de ihraç eden ülkelerin bunu kendi içerisinde intibak etmesiyle daha stabil bir görüntü vermeye başladı. Bu sefer Doğu'dan başka bir problem çıkmaya başladı. Nitekim Moody's geçenlerde Çin'in kredi notunu düşürdü.

2007'li yıllarda Çin'in ekonomisinin aşağı yukarı %35, yani büyümesinin %35'i ihracata dayanıyordu. Çin 2015'lere geldiğimizde bu oranın Gayrisafi Milli Hâsıla içindeki payını %35'lerden %20'lere kadar indirdi. Bunu nasıl indirdi? Bunu iç piyasaya dönerek, iç talebi artırarak ve iç talebi destekleyerek, burada da büyük kısmı maalesef çokta rantabl olmayan altyapı yatırımlarına, büyük yol, tünel, köprü, hızlı tren gibi yatırımlara büyük kaynaklar ayırarak yaptı. Bu şekilde içeride talebi canlı tutmaya başladı. Bu seferde şirketlerin borçları çok büyük oranlara ulaştı. Şirketlerin borçlarının büyük orana ulaşması Çin'i yeni bir tehdit olarak gündeme getirmeye başladı. Her ne kadar bu borç dış borç değil iç borçsa da, kamunun içerisinde bunu konsolide etmek mümkünse de, bu gerek kaynak yaratma açısından, gerek verimlilik yaratmak açısından, gerekse de şirketlerin borçlanma kapasitelerinin tamamen kaybedilmesi anlamında önemli risk yaratacak bir faktördür, bu faktörün üzerinde durmak gerekiyor. Bugün dünyayı

tehdit eden önemli faktörlerden biri; çünkü 2017 yılı için dünyada öngörülen büyüme hızı aşağı yukarı 3.6'dır Bu büyüme hızının içinde Çin'in oldukça önemli bir payı var, yani gelişmekte olan ekonomiler içerisinde Çin'in payını gözden ırak tutmamak gerekiyor. Çünkü Çin ekonomisin dünya ekonomisi içindeki payı %13'lere denk geliyor. Dolayısıyla dünya Gayrisafi Milli Hâsılasının %13'ü Çin tarafından üretiliyor.

Buradan hareket ederek bizim kendi iç piyasamıza döndüğümüzde etrafımızda jeopolitik açıdan ciddi sorunlar olduğunu görüyoruz. Irak, Suriye, Yemen, Libya, Türkiye'nin çok önemli pazarları. Yani bir pergeli Türkiye'nin orta noktasına koyar da şöyle bir 3 bin veya 5 bin kilometrelik alanı çizersek, bu alan bizim için fevkalade önemli bir alandır. Gerek ihracatımız, gerek mühendislik hizmetleri açısından Türk özel teşebbüsünün çok yoğun olarak iş yaptığı yerler. Buralarda ise çok ciddi politik problemler var, ciddi güvenlik problemleri var ve o problemlerin Türkiye yansımaları hem iş kaybı açısından, hem Gayrisafi Milli Hâsılaya katkı açısından üzerinde durulması gerekir. Çünkü çok önem verilmesi gereken pazarlar buralar.

Libya pazarında yaklaşık 25-30 milyar mertebelerinde Türk müteahhitlerinin iş potansiyelleri vardı. Irak aynı şekilde, İran, Suriye çok önemli bir pazar olabilme niteliğindeydi, fakat maalesef bu iç savaştan sonra o kısımda kayboldu. Dolayısıyla Türkiye'nin bu etrafındaki çemberin ekonomik açıdan yansımalarının oldukça olumsuz olduğunu ve bunun bizim için gerek üretim, gerek talep cephesinde ciddi problem yarattığını gözden ırak tutmamamız gerekiyor.

Bu arada tabii Türk ekonomisi 2001 krizinden sonra, 2008 ve 2009 krizini bir kenara koyarsak, 2010'a kadar çok tempolu büyüyüp geldi. Bu bir bakıma daha önce çizilmiş programın çok yakından ciddi biçimde takip edilmesi, o programdan taviz verilmemesi, mali yönden kamu bütçesinin disipline edilmesinin doğal sonuçlarıdır. 2010'dan sonra ise Türkiye yeni bir modele, yeni bir programa çok açık ihtiyacı olan bir konuma geldi. Fakat orada yeni bir program kurgulamak yerine bir sürü alanda yeni teşvikler getirildi. O teşviklerin birbirleriyle bağı bir makro plan çerçevesinde gözetilmeden yapıldığı için orada ne kadar iyi sonuç alındığı konusunda benim ciddi rezervlerim var. Neden? Nedeni çok basit, çünkü temel kural şudur: Ölçülemeyenin değerlendirilmesi mümkün değildir. Türkiye'de bu husus gerçekten çok önemli bir konudur. Çünkü son dönemde Türkiye Cumhuriyeti hükümetlerinin kurulduğundan bu yana verilen en yoğun teşviki verdik; araştırma geliştirme dedik, inovasyon dedik, vergi indirimleri dedik, arsa tedarikleri dedik, hatta faiz iadeleri, hatta özel sektörün istihdam ettiği nüfusun veya istihdam ettiği işgücünün belli bir kısmına devletin ciddi katkıları gelmesine rağmen bundan beklenilen fayda sağlandı mı bunun bir ölçüsü yok, bu yönde ciddi bir araştırmada yok.

Programın entegre bir düzlemde ele alınmaması ve bölük pörçük o günün zorunlulukları veya o günün ihtiyaçlarıyla uygulamaya sokulması istenilen neticeyi bence yaratmadı.

Yaratabilseydi bunu üretim ve ihracat yapımızda görebilirdik. Türkiye ekonomisinin bugün, -Erol Beyde bahsetti-, yüksek teknolojiye dayalı olarak ihraç ettiği malın ihracatı içindeki oranı %3- 4 mertebelerinde. Türkiye bu yapıyı değiştirmek zorunda, bununla Türkiye gelmiş olduğu bu noktadan daha ileri bir seviyeye sıçraması mümkün değil. Diğer bir ifadeyle, orta gelir tuzağı dediğimiz tuzağı aşabilmemizin tek yolu ancak bizim teknolojik bir devrim yapmamızdır.

Nitekim bizim bugün Çin'e buzdolabıydı, radyatördü, çamaşır makinesiydi, ihraç etmemiz bence üzerinde durulması gereken çok temel bir konu. Çünkü dün bütün bunları çok seri halde üreten Çin bu alanları terk etmiş, o daha üst bir teknolojiye geçmiş ve buraları bize kalmış. Şimdi bizim bu değişimi mutlaka yapmamız gerekir, bunun yolu teknoloji transferiyle olur. Bunun başka bir yolunu bugüne kadar hiçbir ulus keşfedemedi. Bunun yapılabilmesinin temel yolu bizim belli sektörleri seçip, bunlar nano teknoloji olabilir, dijital olabilir, bu alanlarda ciddi teknoloji transferini yapacak bir organizasyona, bir planlamaya gitmemizdir. Burada yine devletin öncülüğünde bizim uzun vadeli, en azından bir 10 yıllık kalkınma stratejisi belirlememiz ve buna uygun Türk sanayini vasatlıktan kurtaracak bir sanayi stratejisi oluşturmamız gerekiyor. Çünkü Türk sanayinin bugün içinde bulunduğu konum, durum uzun bir perspektife doğru baktığımızda çok ciddi şekilde değişmesi, dönüşmesi gereken bir geriliktedir. Batı ülkelerinin gelişmiş teknoloji seviyesi veya gelişmekte olan ülkelerin teknoloji seviyesi farkını gidermek için, teknolojiyi gelişmiş Batı ülkelerinden transfer etmekten başka yol yok.

1980-90'lı yıllarda Kore'de ya da Çin'de, buralarda bir miktar devlet desteğinin, devlet planlamasının, programlamasının kaçınılmaz olduğunu görüyorsunuz. Çin'de büyük Batılı firmalarla işbirliği yaparak teknolojiyi transfer ettiler. Bugün bir tribün, bir jeneratör, bir teknolojik anlamda büyük kazanlar artık Çinli firmalar tarafından imal edilebiliyor; Bangkok'tu, Aston'du vesaireydi artık bunlara ihtiyaç yok. Bunlar tamamen teknolojiyi içselleştirmiş, bu teknolojiyle imal edebiliyor ve buradan Çin daha üst bir düzeye geçip bir uçak sanayine, bir uzay sanayine doğru açılım gösteriyor. Bu aynı şekilde Güney Kore'de de bu şekilde oldu. Dolayısıyla bizim yeni bir model keşfetmeye kalkmamızın hiçbir anlamı yok; bu tamamen bir para ve zaman kaybıdır. Ben sanayinin içindeyim, içeride verilen teşviklerinde, doğru yerini bulduğunu zannetmiyorum. Bu teşviklerin dediğim gibi teknoloji transferine ve bu konuda yapılacak organizasyonlara yönelmesi gerekir.

Türkiye kaynakları kıt olan bir ülke; dolayısıyla bu kaynakları iyi kullanması gerekir. Nitekim ilk 4 ayda kredilerde meydana gelen artış aşağı yukarı 119 milyar, döviz tevdiat hesabında meydana gelen artış 15 milyar dolardır.

Dolayısıyla Türkiye dışarıdan borçlanmak zorunda ve bu borçlandığı parayı da çok efektif ve etken kullanmak zorunda olan bir ülke. Onun için bizde kaynak planlaması çok önemli,

planlama fikrini emredici bir anlamda söylemiyorum. Ama yol gösterici anlamda mutlaka yapmamız gerekiyor. Bugün Amerika Birleşik Devletleri yapıyor, Amerika Birleşik Devletleri 2 yıl önce 2015 yılında 10 yıl vadeli bir ekonomi planlaması yaptı. Hangi sektörlere yatırım yapacak, hangi sektörleri geliştirecek, hangi sektörler geleceğin sektörü olacak bunun planlamasını yaptı ve bunu devlet kaynaklarıyla, devlet imkânlarıyla hem yönlendiriyor, hem de destekliyor.

Bizde planlama fikrine karşı özellikle liberal akımların dünyayı sarmasıyla beraber maalesef çok ciddi bir tepki oluştu. Ben emredici anlamda bir planlamayı hiç kastetmiyorum, onun zararlarını gördük. Ama yön verici ve yol gösterici bir planlama Türkiye için kaçınılmaz, bunu mutlaka yapmamız gerekir.

Bir örnek vereceğim elektrik sektöründen; şu anda elektrik sektöründe kurulu kapasite 80 bin megabayt, Türkiye'nin kullandığı ise aşağı yukarı 45 bin megabayt. Yani Türkiye 35 bin megabayt kapasiteyi atıl tutabilecek bir güce sahip değil. Dolayısıyla kaynakların israf edilmeden doğru bir biçimde kullanılması gerekiyor; çünkü bizde müteşebbis şöyle davranıyor: Rasyonalitenin yanında duygusal kararlarda fevkalade büyük, nitekim Allah rahmet eylesin Sakıp Sabancı'ya sormuşlar, "Kayseri'ye niye yatırım yapmıyorsun?" demişler, "Ağam ne yatırım yapacağım, ben gidip bir tesis kursam gelip 5 kişi de aynısını kuruyor o da batıyor, ben de batıyorum" demiş.

Şimdi bizim bir müteşebbis ne yapıyorsa diğerleri de onu yapıyor, tekstilde bunu yaptık, turizmde bunu yaptık, şimdi enerjide bunu yapıyoruz. Üzülerek bir şey söyleyeyim; rasyonalite hesabından bizim müteşebbisimizin karnesi çok iyi değil. Evet, risk alıyor son derece dinamik, -bunları teslim etmemiz gerekir-, dünyanın her tarafına açılıyor, lisan bilmeden çantasını eline alıp gidip en ücra köşelere mal satabiliyor, böyle bir girişimcilik ruhu var ve gerçekten çok yaratıcı bir ruhu var, ama bir yanda da kaynak planlamasına, rasyonalite hesabına gelince de "Allah Kerimdir" diyor, Allah tabii ki Kerimdir de paralar Kerim değil. Allahın Kerim olduğunu hiç tartışmıyorum. Dolayısıyla, o kaynak planlamasını Türk müteşebbisi maalesef çok iyi yapamıyor. Bugün bizim enerji sektöründeki sıkıntı yaşamamızın nedeni Türk müteşebbisinin hiçbir hesaba, plana dayanmayan yatırımı. O zaman devletin yön gösterici, planlayıcı bir düzenlemesi maalesef kaçınılmaz.

Biraz önce söylediğim gibi bizim kaynaklarımız o kadar fazla değil. Bizim 2007'den, 2017'nin başına kadar olan kredilerimizdeki artış aşağı yukarı %36 mertebelerindedir. Burada tasarrufların payı %6, geriye kalan %14'ünü dışarıdan borçlanmışız, % 12'sini aşağı yukarı banka bilançolarındaki menkul kıymetler vesaire varlıkların şekil değiştirmesiyle karşılamışız, %1'ini de özvarlıktan karşılamışız. Yani kaynakları bu kadar kıt olan bir ekonomi, kaynak

açısından dışarıya bağlıdır. Çünkü tasarruf oranı %14. Bizim %5'lik bir kalkınmayı sağlamamız için, sermaye hâsılat katsayısını nazarı itibar alırsak, aşağı yukarı Gayrisafi Milli Hâsılanın %24'üne kadar bir yatırım yapmamız gerekiyor. Bu ne demektir? Geriye kalan kısmı borçlanacağız demektir. Biz borçlandığımız kaynakları da çok verimli ve gerçekten ülke ekonomisine gelecekte potansiyel kazandıracak alanlara yatırmamız gerekir.

Gayrimenkul sektöründe de biz çok iyi imtihan veremedik. Evet, gayrimenkul sektörü birçok sektöre girdi sağlıyor hiç tartışmasız, ama kaynakların önemli bir kısmını sanayi yerine gayrimenkul sektörüne, yani konuttu, alışveriş merkeziydi, iş merkezine kaydırma Türkiye'nin geleceği açısından da çok doğru olmamıştır. Bu yönüyle de kaynak planlaması gerekiyor. Evet, gayrimenkul sektörü belki istihdam açısından, Gayrisafi Milli Hasıla açısından, muhtelif sektörlerden aldığı girdiler açısından bazı avantajlar sağlamıştır. Ama gayrimenkul sektörü yaratıp da bize ihracat potansiyeli getiremiyor. Bunun tek yolu sanayiyi büyütmekten geçiyor, sanayiyi büyütmekte teknolojiden geçiyor. Dolayısıyla bizim teknolojiye yatırım yapıp bu alandaki kapasitemizi geleceği de garanti altına alacak şekilde büyütmemiz gerekir. Gayrimenkul sadece ekonominin içinde büyüme sağlıyor. Yabancılara gayrimenkul satıyor, yabancılara satış serbestleşti, o yönde de ciddi düzenlemeler yapıldı. Ama bu ilânihaye kendini üreten bir şey değil; ilânihaye sanayidir ve bizim sanayiyi ciddi biçimde desteklememiz, geliştirmemiz ve bir planlı sistematik içerisinde teknoloji transferiyle götürmemiz gerekir.

Beni dinlediğiniz için ben çok teşekkür ediyorum; sağ olun.

OTURUM BAŞKANI- Sayın Yavrucu çok teşekkür ediyorum.

Tam zamanında bitirdiniz, çok teşekkürler.

AYHAN YAVRUCU- Biz hesap uzmanıyız Hocam.

OTURUM BAŞKANI- Ben pası verdim, siz de iyi değerlendirdiniz.

Sayın Yavrucu'nun çok kapsamlı ufuk turunda aslında iki önemli noktaya dikkat çektiler. Bir tanesi az ve kıt olan kaynakların nasıl kullanılacağı konusunda teşvik mekanizmalarının ve diğer unsurların çok dikkatli kullanılması gerektiği, diğeri de canlandırıcı etki, tonik etkisiyle kalıcı etki ya da katma değerle ortaya koyulan cari değerler arasındaki farka dikkat çektiler ve planlamanın, özendirici bir planlamanın önemine vurgu yaptılar.

Bir-iki cümleyle toparlayıp hemen Çakıroğlu'na sözü vermek istiyorum.

Önemli noktalardan bir tanesi şu: Aslında Türkiye'nin şu anda uzun vadeli, 5 yıllık, 10 yıllık vesaire bir sanayi programı, kalkınma programı yapabilmesi için elinde tüm doneler mevcut. Cumhuriyet tarihinde hiç bu kadar fazla doneye sahip olmamıştık, fakat tüm mesele bu doneleri bir araya getirebilmek. O da tabii bazen tahmin edersiniz ki, günlük veya cari kaygıların veya paylaşımların üzerine çıkmayı gerektiriyor. Bu da dediğiniz gibi bir sektöre, bir

müteşebbise bırakılacak bir unsur değil; derleyip toparlayıcı bir otoriteye ve genel görüşe ve bir proaktif duruşla uzun soluklu yaklaşıma ihtiyaç var.

Müsaade ederseniz şimdi sözü Koç Holding CEO'su Sayın Levent Çakıroğlu'na veriyorum.

Sayın Çakıroğlu'nun aynı zamanda yansıları da olacak, galiba hazırlığımız tamam değil mi?

Buyurun efendim.

LEVENT ÇAKIROĞLU (Koç Holding CEO)- Sayın üstatlarım, sevgili arkadaşlarım, kıymetli konuklar; sizlerle bu vesileyle bir arada bulunma fırsatı bulduğum için gerçekten son derece mutluyum, sizleri saygıyla selamlıyorum.

Benden önce hem TÜSİAD'ın kıymetli Başkanı Erol Bey, hem de kıymetli Ayhan Bey üstadım epeyce kapsamlı bir ufuk turu yaptılar.

Yeni gelişmeler dediğimizde bunu küresel gelişmelerden bağımsız olarak değerlendirmemiz mümkün değil. Ben süreyi de dikkate alarak sadece birkaç konuya değinip ondan sonra Türkiye ekonomisiyle ilgili değerlendirmelere geçmek istiyorum.

Geriye dönüp baktığımda; geçen yılın sonunda Koç Holding'in yaklaşık 300 kişiden oluşan lider kadrosu ve üst düzey yönetici ekibine yaptığım konuşmada iki temanın öne çıktığını ve bunları ifade ettiğimi hatırlıyorum. Bunlardan bir tanesi çok hızlı değişim, teknolojinin baş döndürücü hızla değişmesinin iş dünyası üzerindeki etkileri, diğeri ise belirsizlikti. Nitekim, yaklaşık 6 ay önceye baktığımızda hatırlayacaksınız Amerika'daki seçim ortamı, Avrupa Birliği, İngiltere'deki "Brexit" oylaması, onun öncesinde yaşananlar gerçekten iş dünyası açısından önümüzü görmemizin çok kolay olmadığı bir dönemden geçtik.

Şimdi bu belirsizlikler kısmen devam etse de bugün farklı bir noktaya gelmiş gibi hissediyoruz, onları izah etmeye çalışacağım, niye öyle hissediyoruz?

Nisan ayında IMF çok uzun süredir ilk defa dünya ekonomisine ilişkin büyüme beklentilerini yukarı yönlü revize etti. Bu önemli bir gelişme. Fakat bu revizyona rağmen

görüyoruz ki, gelişmekte olan ülkelerde büyüme hızları 2007 öncesi gördüğümüz o %7 ve üzerindeki oranlara ulaşacak gibi görünmüyor.

Diğer taraftan Brezilya ve Rusya'nın resesyondan çıkması önemli bir gelişme, işsizlik oranları Amerika'da oldukça düşük seviyelere indi. Bir bakıma normalleşmeden bahsedebiliriz. Bu normalleşmenin sonucunda da finansman maliyetlerinde artış beklentisi ortaya çıktı. O da daha önce kriz döneminden itibaren uygulanmaya başlanan genişlemeci para politikalarının biraz daha geri çekilmesi beklentisinin sonucudur.

Bunlara rağmen finansman maliyetlerindeki yükselme beklentilerine rağmen görüyoruz ki, hem gelişmiş ülkelerde, hem de gelişmekte olan ülkelerde piyasalar neredeyse bir coşku içerisinde. Bunun sebepleri nelerdir diye baktığımızda, en önemli sebeplerden biri halen devam eden likidite bolluğudur. Dünyada yatırım yapmak için bekleyen kimi hesaplara göre 500 milyar doların üstünde, kimi hesaplara göre 1 trilyon doların üzerinde para var, bu da yatırım fonlarının elindeki para.

Büyük şirketlere baktığınızda onların bilançolarında taşıdıkları nakdin 7 trilyon dolar civarında olduğu hesaplanıyor. Hal böyleyken ve bunun bir sonucu olarak gelişmiş ülkelerdeki aktif fiyatları çok yükselmiş durumda, şirket almaya kalktığınızda çok yüksek fiyatlarla karşılaşıyorsunuz. Buna karşın gelişmekte olan ülkelerde ise uzunca bir süredir aktif fiyatları düşük seviyelerde. İşte bu sebeple belki son 1-2 aydır gelişmekte olan ülkelere doğru önemli bir fon gidişi söz konusudur.

İki gün önce büyük bir uluslararası bankanın başkanıyla yaptığım görüşmede şöyle bir rakam söyledi: Son 6 haftadır gelişmekte olan ülkelere giren para toplamı, bir önceki yılın tamamından daha fazla. Bu piyasalarla ilgili resme ilişkin belki kısa bir değerlendirme yapmamıza imkân verecek bir tablo.

Şimdi biraz dünya siyasetine baktığımızda, Amerika'dan bahsettik, Trump politikalarından bahsettik. Onunla ilgili yapmak istediğim değerlendirme şöyle: Biliyorsunuz seçim öncesinde ve Başkanlığın ilk dönemlerinde Trump'un en çok konuştuğu konulardan birisi iktidara geldiğinde korumacı politikaları adapte edeceği ve bunun amacının da Amerika'daki yatırımları artırmak, Amerika dışına çıkan üretimi geri çağırmak şeklindeydi. Bu epeyce tedirginlik yarattı, başta Amerika'ya üretim yapan Meksika gibi, Çin gibi ülkeler olmak üzere, o ülkelerdeki ekonomik parametrelerdeki yansımaları gördük. Şimdi bir miktar onun rahatladığını hissediyoruz.

Buna karşın Davos'ta bu yıl "Dünya Ekonomik Formu"nun açılış konuşmasını Çin Başkanı yaptı. Çin Başkanı'da globelleşmenin erdemlerini anlatan, bunu savunan dünya lideri

olarak karşımıza çıktı ve bunun devamında da 2013'den beri gündemlerinde olan "One Root" yeni "İpek Yolu" projesini dünya ölçeğinde lanse ettiler.

Şimdi buradaki ifade edilen amaç; dünyanın en büyük ekonomik platformunu oluşturmak. Karayolundan, Çin'den başlayıp Avrupa'ya kadar giden 3 farklı rotada bir ekonomik kuşak söz konusu, bir de denizyolundan 21'nci Yüzyılın İpek Yolu, Deniz İpek Yolu Projesi var. Altyapı yatırımlarından, kültürel, siyasi işbirliğine kadar pek çok konuyu içine alıyor. Dolayısıyla, dünya dinamiği açısından baktığımızda bir taraftan küreselleşmeyle ilgili tereddütler, aksi söylemler varken diğer taraftan da çok kapsamlı ve kuvvetli bir şekilde küreselleşmeyi, bölgesel işbirliğini, dünyanın neredeyse yarısını kapsayacak işbirliğini içeren projeler söz konusu.

AB ile ilgili değerlendirmeler yapıldı, oradaki Sayın Başkanın sözlerine yapmak istediğim tek ilave şu: İngiltere ile bizim Gümrük Birliği revizyonumuzun, İngiltere'nin AB ile görüşmelerden önce tamamlanabilmesi gerçekten çok önemli, aksi takdirde bizimde İngiltere ile ayrı bir anlaşma yapmamız gerekecek bu süre içerisinde. Biliyorsunuz İngiltere, Türkiye'nin ihracat pazarları açısından baktığımızda genellikle ilk 5'te, bazen 3'ncü sıraya yerleşmiş bir ülke.

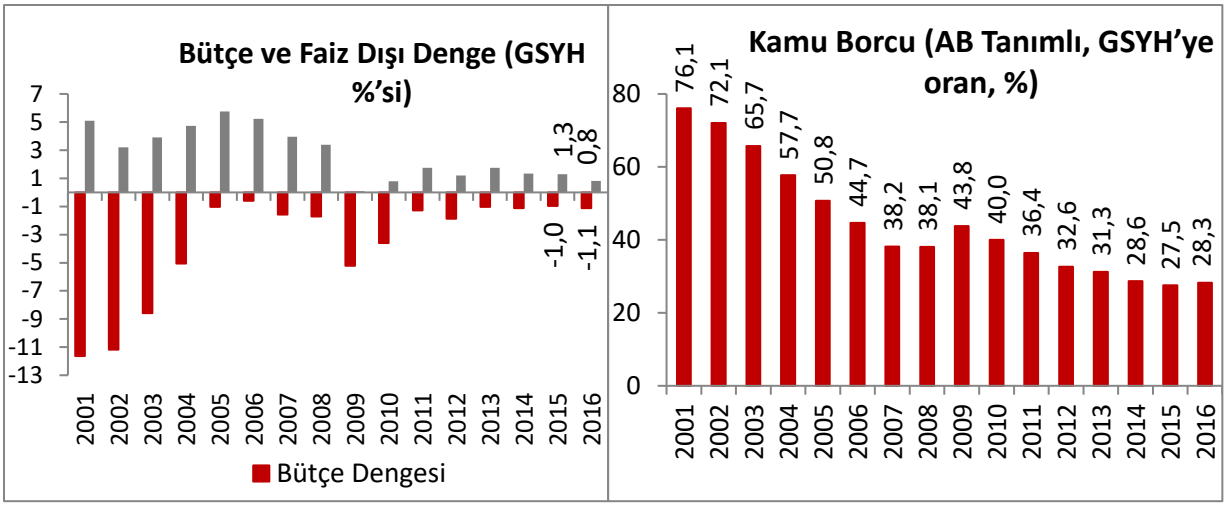
Şimdi vaktimi dikkate alarak hızlıca bazı ekonomik göstergelere geçmek istiyorum. Türkiye ekonomisini nasıl görüyoruz?

Ben dört tane ana bilançoya bakıyorum sürekli olarak ve ondan sonra da bazı daha yakın dönemden göstergelere geçeceğim.

Bir tanesi kamu sektörünün bilançosu diyebileceğim, kamu sektöründeki mali disiplini ifade eden göstergeler ki bence Türkiye'nin yurtdışındaki en önemli hikayelerinin başında bu geliyor. Gerçekten çok uzun süredir kuvvetli bir şekilde mali disiplinden taviz vermeden düşen borçluluk oranlarıyla ve borcunda biraz önce söyleyeceğim parametreler sebebiyle risklere karşı dayanıklı yapısıyla finansal istikrarı destekleyen tablolar söz konusu. Neyi kastediyorum? Tabloda sol üst tarafta görüyorsunuz bütçe açıkları var; bu uzun yıllardır %2'lerin altında devam ediyor. Borcun milli gelire oranı %30'ların altına inmiş durumda, vadeler itibariyle, yıllar itibariyle baktığımızda, yıllar itibariyle uzayan bir vade yapısı söz konusu ve belki de daha da önemlisi toplam borcun içindeki yabancı para cinsinden içindeki pay %30'ların üzerinde %40'lara yakın ve bunun %5'lik kısmı, ancak toplam borcun %5'i değişken faizli, yabancı para içindeki.

Bu gerçekten önemli bir tablo ve bu disiplinin kaybedilmemesi Türkiye ekonomisinin hikâyesi açısından çok önemli diye düşünüyoruz.

Kamu Sektörü Bilançosu

Borç Stokunun Vadeye Kalan Süresi (Ortalama, yıl)

	Yurtiçi	Yurtdışı	Toplam
2010	2.6	8.8	4.1
2011	2.6	9.0	4.4
2012	2.8	9.4	4.6
2013	3.9	9.3	5.6
2014	4.6	9.5	6.1
2015	4.6	9.5	6.3
2016	4.3	9.4	6.3

Borç Stokunun Faiz ve Kur Yapısı

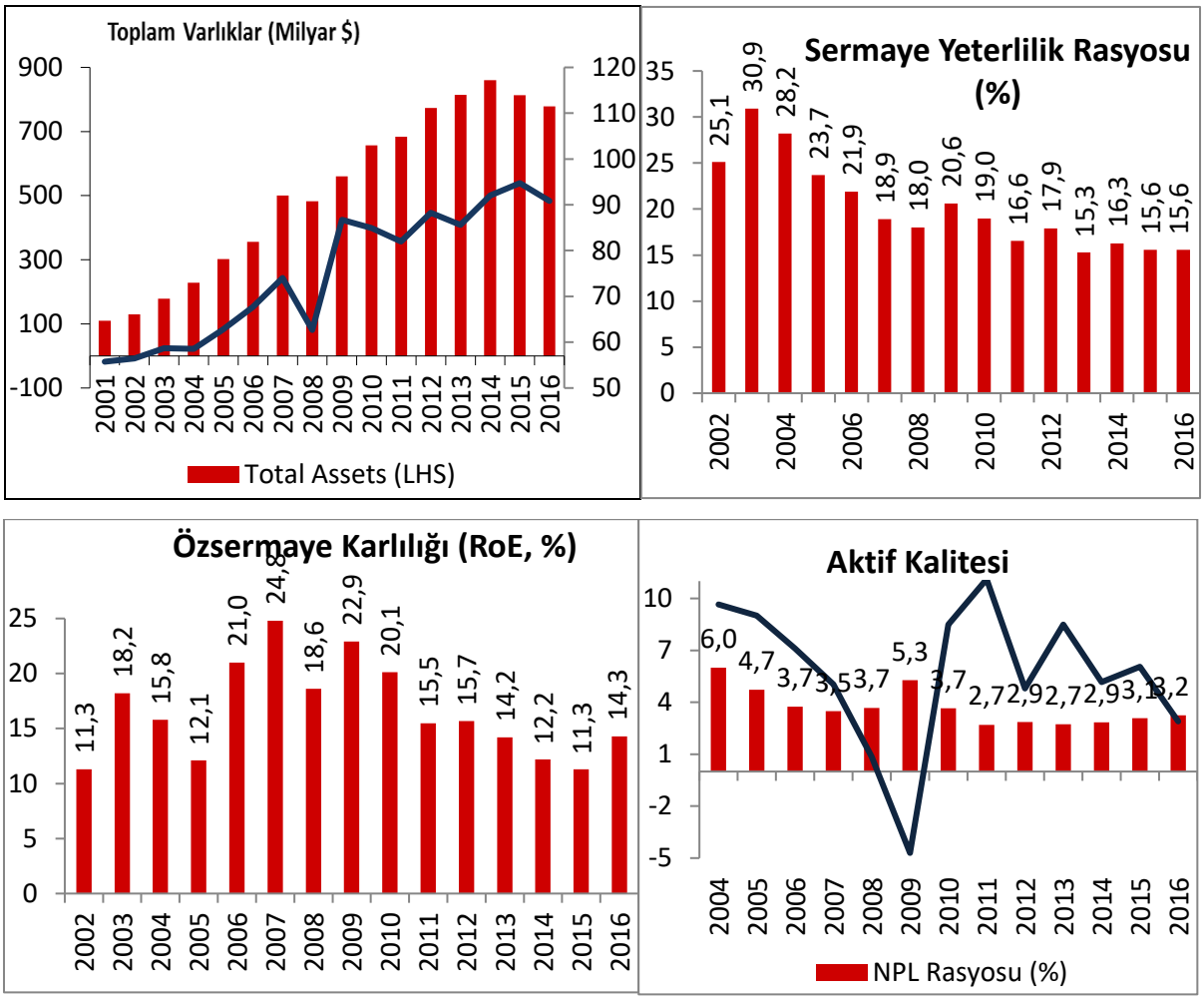
%	2014	2015	2016
Toplam	**100**	**100**	**100**
-TL	**67.7**	**64.9**	**61.6**
Sabit	*38.4*	*37.8*	*36.7*
Değişken	*12.9*	*12.4*	*10.9*
TÜFE-Endeksli	*16.5*	*14.7*	*14.0*
-YP	**32.3**	**35.1**	**38.4**
Sabit	*26.9*	*29.8*	*33.2*
Değişken	*5.4*	*5.3*	*5.2*

İkinci kısım bankacılık; bankacılık tarafına baktığımızda banka bilançoları büyümeye devam ediyor. Öz sermaye kârlılığına baktığımız zaman 2012'de biliyorsunuz yapılan düzenlemelerden sonra banka kârlılıkları epeyce azaldı, hatta özsermaye maliyetinin altında seyrediyor. Buna rağmen sağ üstteki tabloya baktığınızda sermaye yeterlilik oranları var, Avrupa'daki bankalarla karşılaştırdığınızda bunlar halen güçlü seviyelerde.

Aktif kalitesi de sağ alttaki tabloda, o da aktif kalitesi açısından şu dönemde, bir dönemdir en azından bankalar üzerinde sorun olmadığını gösteriyor. Bu çok önemli, niye çok önemli? Çünkü ekonomideki büyümeyi, yatırım ihtiyacımızı bankacılık sektörü, güçlü bir bankacılık

sektörü üzerinden destekleyebiliriz. Yurtdışından da borç alsak Türkiye'nin güçlü bankacılık sistemine ihtiyacı var.

Bankacılık Sektörü Bilançosu

Hane halkına geçiyorum; hane halkı borçluluğu üst tabloda görüyorsunuz 2008'den, 2012'ye arttı, fakat ondan beri o artış hızı hemen hemen durdu %17,5 seviyesinde toplam hane halkının milli gelire oranı.

Burada hepimiz yaşıyoruz, çevremizde veya basından, medyadan görüyoruz, bize ulaşan şikâyetler var, kredi kartından, diğer borçlardan şikayet eden vatandaşlarımız var elbette bunları görmezlikten gelemeyiz. Ama toplam tabloya baktığımızda diğer ülkelerle karşılaştırmada var burada. Türkiye'de hane halkının borçluluk yapısının halen ilave borçlanmaya da fırsat verecek düzeyde olduğunu görüyoruz. Bu neyi gösteriyor? Biraz sonra geleceğim; yeterli koşullar oluştuğu zaman iç talep canlanabiliyor.

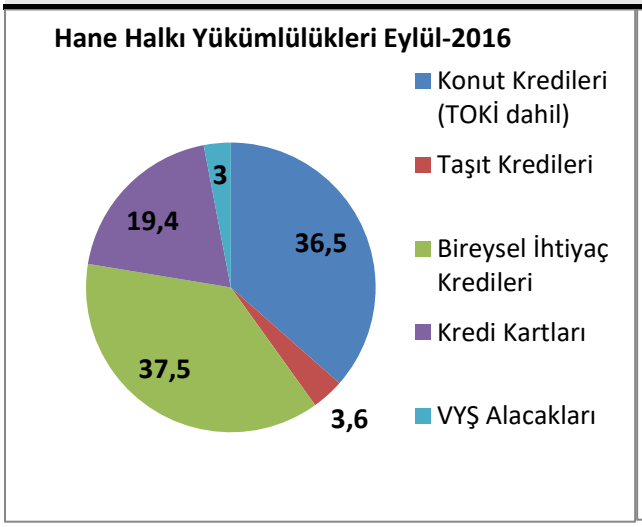
Alt tarafta da hem yükümlülüklerin, hem hane halkı varlıklarının dağılımı var.

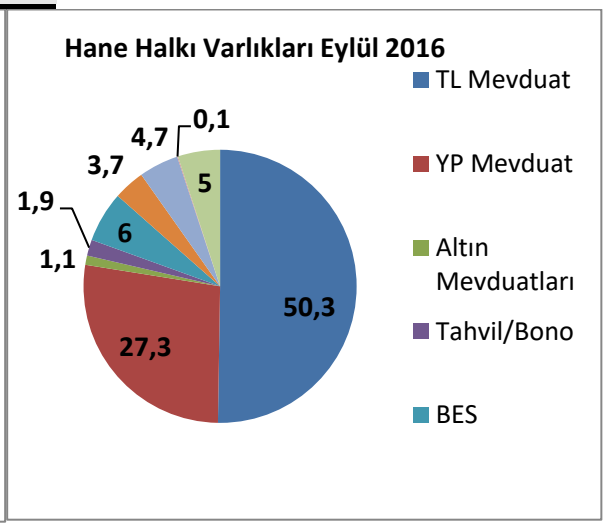
Biliyorsunuz yabancı para cinsinden borçlanamıyor hane halkı, buna karşılık da toplam tasarruflara baktığımızda yaklaşık %28'i döviz mevduatından ve altına bağlı tasarruflardan oluşuyor.

Hanehalkı Bilançosu

Hanehalkı Borcu/GSYH (%)

	2008	2012	2016-Q3
Gelişmiş Ülkeler	79.5	76.3	74.5
Gelişmekte Olan Ülkeler	20.1	26.1	32.5
Brezilya	17.3	24.2	22.9
Çin	17.9	29.7	43.2
Rusya	11.6	13.9	16.1
Polonya	30.3	34.1	36.5
Türkiye	12.4	18.2	17.7

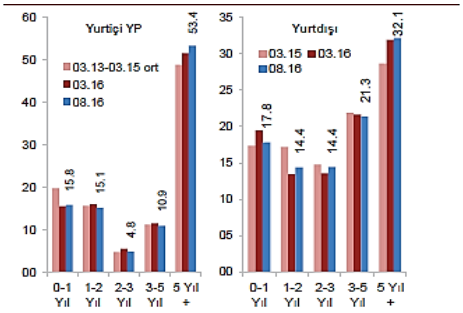

Şirketler kesimine geçiyorum hemen; şirketler kesiminde şirketlerin yabancı para açık pozisyonu artmaya devam ediyor. Onu üstteki tablonun en alt satırından görebilirsiniz.

Şirketler Kesimi Bilançosu

Milyar $	2012	2013	2014	2015	2016
YP Varlıklar	89.4	94.1	102.0	100.5	102.9
Mevduat	61.3	63.9	67.3	69.4	68.9
Menkul Kıymet	0.8	0.3	0.3	0.2	0.2
İhracat Alacakları	11.7	13.2	12.2	12.0	12.3
Yurtdışında DY	15.6	16.7	22.2	18.9	21.4
YP Yükümlülükler	225.6	265.2	281.1	289.2	304.4
Nakit Krediler	203.2	237.0	253.0	259.3	271.2
-Yurtiçi	121.8	155.2	171.7	173.9	178.3
-Yurtdışı	81.3	81.8	81.3	85.4	92.9
İthalat Ödemeleri	22.5	28.2	28.1	29.9	33.2
Net YP Pozisyonu	-136.3	-171.1	-179.1	-188.7	-201.5

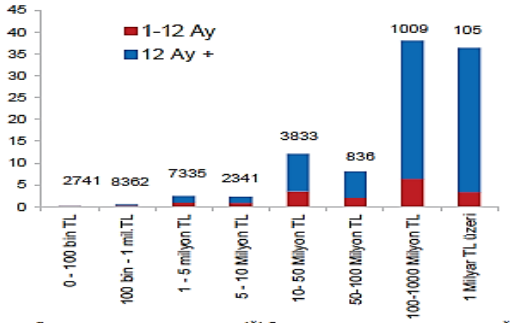
YP Kredilerin Vade Dağılımı (%)

Not: Yurtiçi krediler orjinal vadeye göre yurtdışı yükümlülükler kalan vadeye göredir.

Kaynak: TCMB (Son Veri: 08.16)

YP Kredilerin Montan Dağılımı (%)

Not: Türk bankalarının aracılık ettiği firmaların yurtdışından kullandığı krediler dahil edilmiştir.

Kaynak: TBB Risk Merkezi (Son Veri: 09.16)

Kısa Vadeli** Net YP Pozisyon

Milyar $	2012	2013	2014	2015	2016
K/V YP Varlıklar	73.8	77.4	79.7	81.6	81.4
K/V YP Yükümlülükler	74.6	81.0	78.7	76.2	79.2
K/V Net YP Pozisyonu	-0.8	-3.6	1.1	5.4	2.2

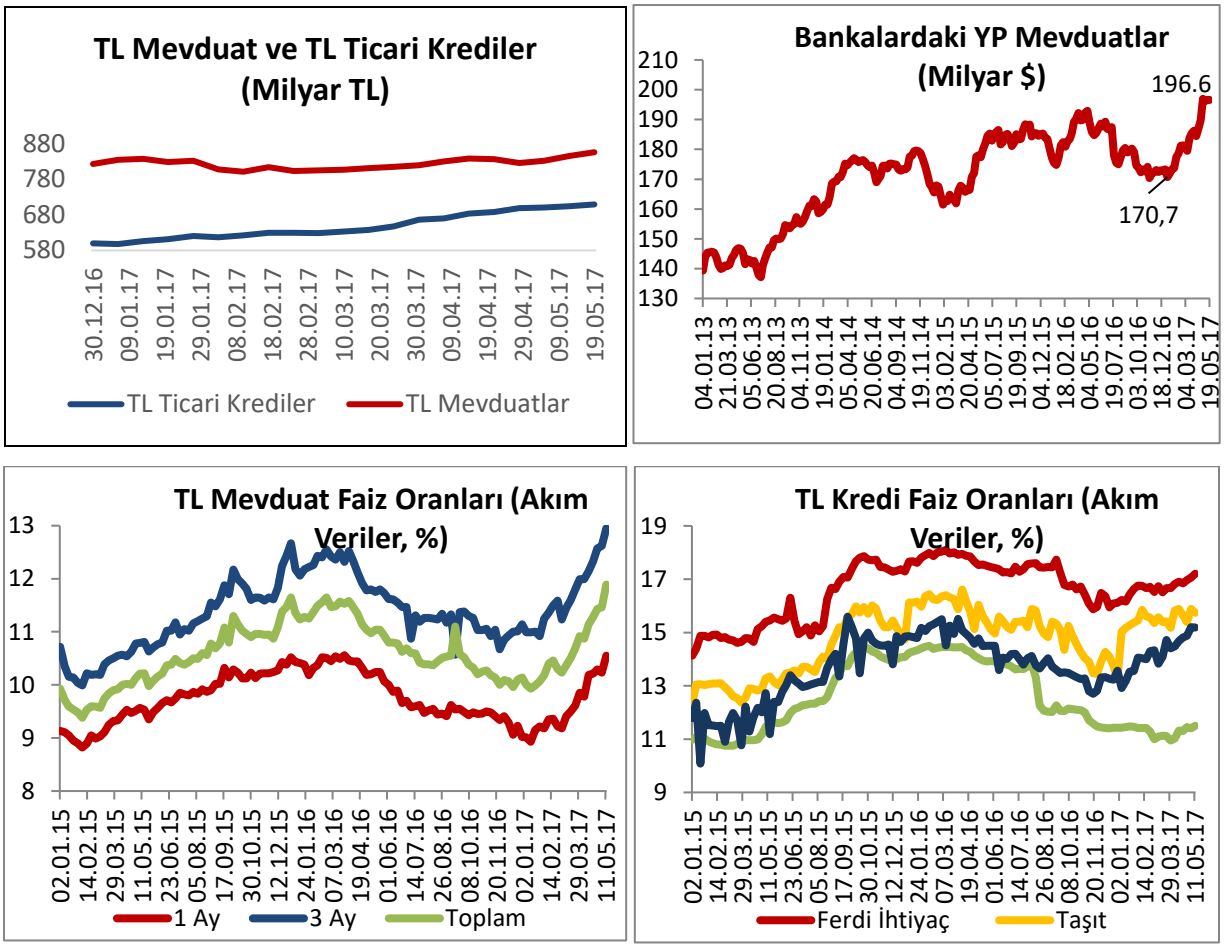
** K/V varlıklar, mevduat, menkul kıymetler ve ihracat alacaklarını; K/V yükümlülükler kısa vadeli YP krediler ve vadesine 1 yıldan daha az kalmış uzun vadeli krediler ve ithalat ödemelerini kapsar

Şimdi bu benim çok yakından takip ettiğim göstergelerden birisi, bankacılık sistemiyle konuştuğunuzda bu borçların genelde döviz geliri olan şirketlere verilen krediler olduğu ifade ediliyor, doğrudur. Merkez Bankası da açıklama yaptı; sağdaki tablodan üst taraftan da hem vadeyi, hem de alttaki tablodan toplam büyüklükleri görebilirsiniz. Bu borçlar genellikle büyük

şirketlerin aldıkları, kullandıkları borçlar ve yine soldaki tablodan gördüğünüz üzere bu yabancı para cinsinden borcun yaklaşık 2/3'ü de Türk bankaları tarafından verilen proje kredileridir.

Kobi'ler itibariyle baktığımızda 25-30 milyar dolar seviyesinde yabancı para cinsinden borçları olduğunu görüyoruz.

Mevduat – Kredi Gelişimi ve Faizler

Kaynak: BDDK, TCMB

Şimdi bunu hatırlattıktan sonra, bu 4 tabloya baktığımızda, bu değerler Türkiye ekonomisinin daha önce karşı karşıya kaldığımız şoklara direncinin bana göre birkaç tane önemli göstergeleridir.

Diğer taraftan kısa vadeli daha yakın göstergelere baktığımızda bu yılın ilk çeyreği itibariyle, talep nasıl gelişti? Biliyorsunuz geçen yılki darbe girişiminden sonra hükümetin aldığı ekonomiyi canlandırmaya yönelik önemli kararlar oldu ve bana göre bunlar zamanında alınan doğru kararlardı. Böyle şokların, ani şokların yaşandığı dönemlerde, belirsizliklerin arttığı dönemlerde ekonomideki hareketin devam edebilmesi son derece önemlidir.

Şimdi buna bağlı olarak bu yılın başında da yine alınan tedbirler var, vergi indirimleri gibi, Özel Tüketim Vergisindeki indirimler gibi, bunların otomotiv sektöründe ve beyaz eşya sektöründe olumlu yansıdığını görüyoruz. Konut satışları artarak devam ediyor.

Turizm tarafına baktığımızda geçen yıldaki azalmaya göre bu oran biraz gerilese de maalesef turist sayısındaki azalma bu yılda sürüyor.

Şimdi piyasadan bahsederken kredi gelişimine de değinmek istiyorum.

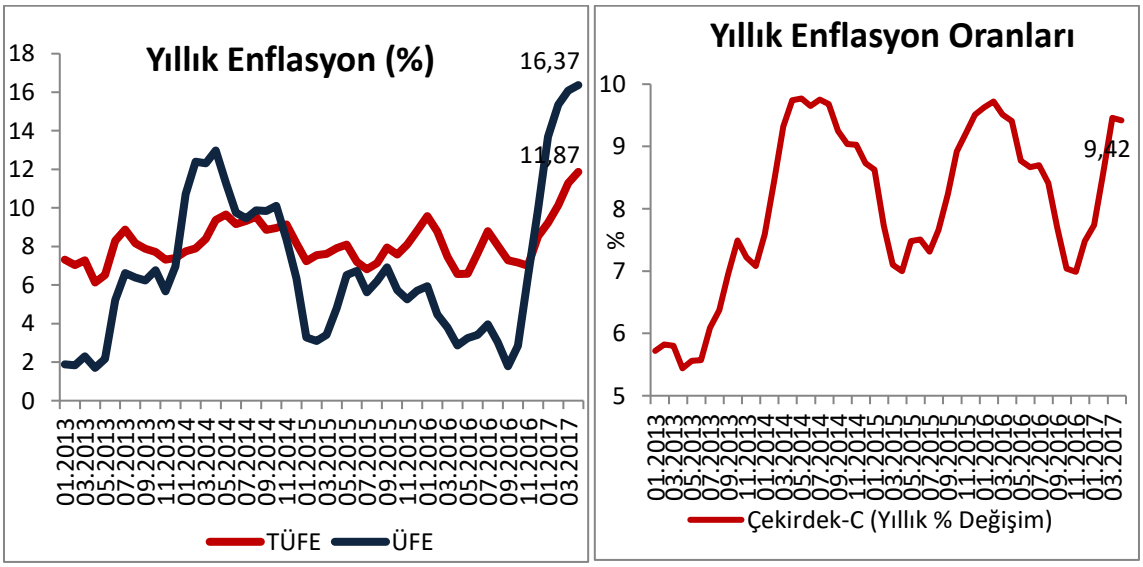
Ayhan üstadım ifade etti; yılın ilk 5 aylık döneminde TL kredilerinde toplam hacim %18 büyüdü. Buna karşın TL mevduatı %4 büyüdü. Bunda esas sebep Merkez Bankası'nın Türk Lirası likiditeyi sıkılaştırma politikasının etkisidir.

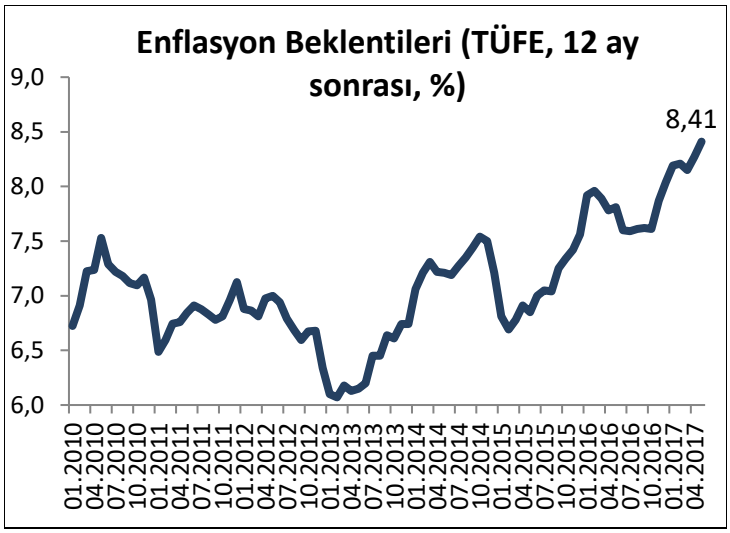
Bir taraftan sağ üstteki grafikte gördüğünüz gibi bankalarda yabancı para mevduatı da artamaya devam ediyor. Bir taraftan şirketler ve bireyler yabancı para satın alıyor, bankadaki mevduatını artırıyor, diğer taraftan Merkez Bankası Türk Lirası likiditeyi artırıyor, bu da bildiğiniz gibi faizleri önemli ölçüde yükseltiyor. Merkez Bankası geç likidite penceresinden kaynak kullandırmaya başladı. Bunun sonucunda da yaklaşık %13'lerde kredi maliyetleri söz konusudur.

Bankalarda vadeli mevduat yarışına giriştiler; vadeli mevduatlarda faizleri de %13'leri geçti. Bu durum yatırımcılar açısından finansman maliyetinin hem yurtdışından, hem de yurtiçinden artması anlamına geliyor.

Enflasyona baktığımızda; enflasyonda iki faktör birleşti. Geçen yılın son çeyreğinde ve bu yılın başlarında hem emtia fiyatları arttı, hem de döviz kurları yükseldi. Bunun sonucunda da enflasyon oranları %16'lara kadar çıktı.

Enflasyon

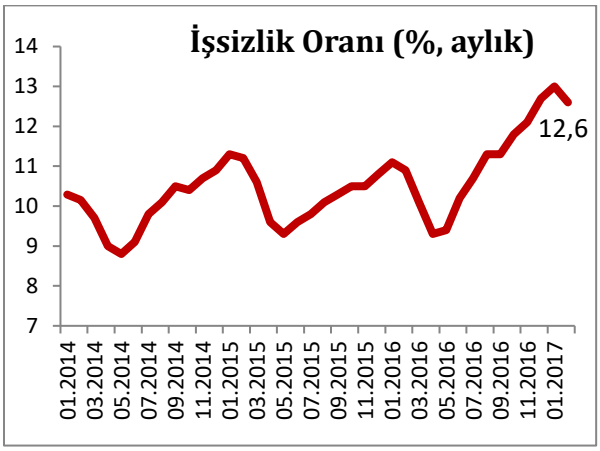

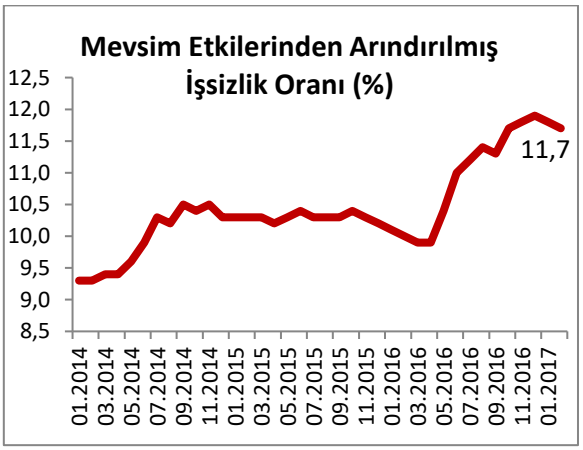
Kaynak: TÜİK, TCMB

Şimdi baktığımız zaman emtia fiyatlarındaki artışın küresel çerçevede durulduğunu görüyoruz. Bunda dünya ekonomisi büyüse de o büyüme hızının çok yüksek olmaması etkili olmaktadır. Bir taraftan da emtia üreticilerinin yaptıkları yatırımlar sebebiyle ortaya çıkan ilave bir arz söz konusu. Dolayısıyla enflasyon tarafında sanki en kötüyü gördük gibi hissediyoruz.

Şimdi bana göre Türkiye'deki en önemli konuların başında istihdam geliyor. Maalesef işsizlik oranı %12'lere çıktı, mevsimsellikten arındırılmış olarak da baksak aynı seviyelerde, ama daha önemli genç işsizliği %23'ler seviyesinde ki, bu da bizim diğer konulara ilave olarak neden daha fazla ülke olarak yatırım yapmamız gerektiğinin bir göstergesidir.

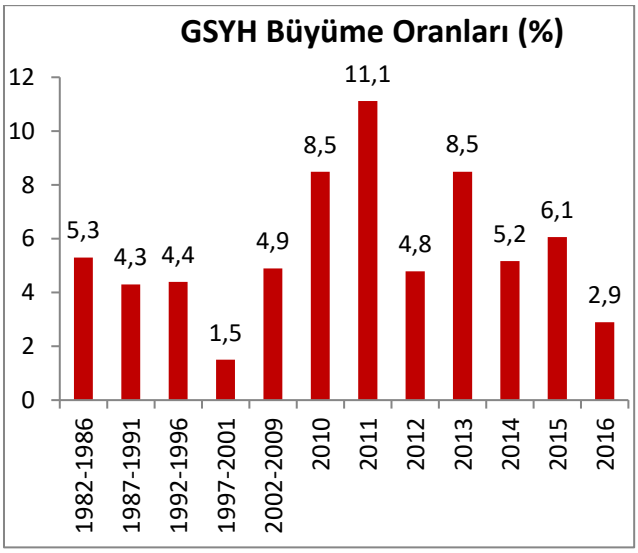
İstihdam Verileri

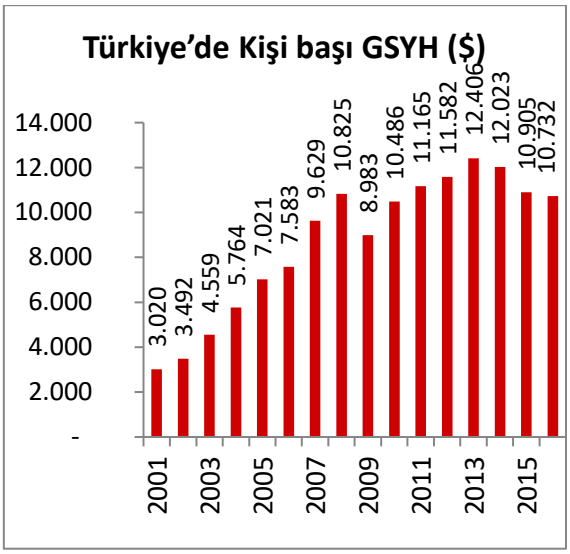

Hızlıca devam ediyorum; yine değinildi Türkiye büyüdü, ama son yıllarda büyüme hızı azaldı. Buna bağlı olarak da milli gelirimiz, kişi başına milli gelirimiz 10 bin dolarlar seviyesinde sıkıştı kaldı. Bunu değiştirebilmek için de yine benden önceki değerli konuşmacıların ifade ettiği gibi hem daha fazla yatırım yapmamız gerekiyor, reform anlamında değişimler gerekiyor, hem de bu yatırımların daha yüksek katma değer yaratacak şekilde yapılması gerekiyor.

Türkiye ve Orta Gelir Tuzağı

Son slaydıma geldim.

Yatırım yapıp çıktıyı artırmamız lâzım, bunun için gereken faktörlerden bir tanesi işgücü; Türkiye'de işgücü anlamında bir fırsat penceremiz var, nüfus büyüklüğümüz itibariyle orada bir sıkıntımız yok, tam tersine işsizlik oranını paylaştım. Buna ilave olarak Suriye'den gelen fazla sayıda göçmen var istihdama katılabilecek, bunları da dikkate aldığımızda işgücü açısından problemimiz gözükmüyor. Ancak işgücünü, mevcut işgücünü tekrar eğiterek yetkinliklerini değiştirme ihtiyacımız var. Neden? Sağ tarafta görüyorsunuz yatırımların, -Sayın Başkanda ifade etti-, dünyadaki hızlı teknolojik gelişimi dikkate alarak artık bir miktar kimliğini değiştirmesi lâzım. Türkiye'de sanayi envanterine baktığımızda yatırımlarımızın oldukça eskidiğini görüyoruz. Dolayısıyla bunların hızla yenilenmeye ihtiyacı var; daha yüksek verim alabilmemiz için yeni yatırımlara ihtiyacımız var. Bu yatırımları yaparken de doğal olarak ileri teknoloji makine, teçhizat kullanmamız gerekiyor ve daha yüksek katma değer istiyoruz. Bunun içinde elbette yurtdışında teknoloji üreten araştırma kurumlarıyla, şirketlerle işbirliği yapıp o teknolojiyi de Türkiye'ye getirmemiz lâzım, ama kendimiz de Türkiye'de Ar-Ge, inovasyon konularına kaynak ayırarak, odaklanarak kendi teknolojimizi geliştirebilecek durumdayız. Bunu öncelendirmek hepimizin sorumluluğu, ben daha sonra sorular olursa burada neler yapıyoruz memnuniyetle anlatırım. Ama şunu ifade etmek isterim ki, benim kendi ajandamın en tepesinde Ar-Ge var, inovasyon var ve dijital dönüşüm konusu var.

Dijital dönüşüm dediğimizde de mobil teknolojilerden, Endüstri 4.0 dediğimiz artık tedarik zinciriyle konuşan, dağıtım zinciriyle konuşan fabrikalar, üretim sistemleri, diğer taraftan yapay zeka uygulamaları, büyük veri, veri analitiği bütün bu ekosistemin içinde yer aldığı iş

modelleri üzerinde çalışma zorunluluğumuz var. Küresel rekabette ancak bu şekilde başarılı olabileceğimize inanıyoruz.

Daha fazla yatırım…

Daha yüksek işgücü verimliliği

Daha yüksek sermaye verimliliği

Ben bir sürü tablo gösterdim, ekonomiyi nasıl gördüğümüzü ifade etmeye çalıştım. Hemen şunu ekleyeyim: Bu görüntü altında yurtdışında çok görüşmeler yapıyorum. Herkes bana Türkiye'yi soruyor ve onlara da bu parametrelerden bahsediyorum ve şunu ekliyorum: Türkiye çok büyük bir ülke, genç nüfusu var ve her sektörde büyük bir potansiyeli var ve biz bu potansiyele inanıyoruz. Peki, bu inancın göstergesi nedir? Bunun somut göstergesi şudur: Son 5 yılda yaklaşık 30 milyar Lira yatırım yaptık, enerjiden, otomotive, beyaz eşyaya, diğer işlerimize kadar.

Teşekkür ederim.

Biraz süremi aştım özür dilerim.

OTURUM BAŞKANI- Efendim Sayın Çakıroğlu'na teşekkür ediyoruz.

Birkaç noktanın hemen altını çizip süratle Sayın Göçmen'e sözü vereceğim müsaade ederseniz.

Bir kere biraz evvel de belirtildiği gibi yeni ekonominin çözülmeye muhtaç kodlarından birini şu soru oluşturuyor: 7 Trilyon dolarlık bir fondan bahsedildi, bu kadar fazla para, bu kadar fazla genişleme nasıl arzulanan, örneğin Batı Dünyasında, Amerika'da enflasyonu yaratmıyor, burada başka mekanizmalar mı devreye giriyor buna önemle bakmak lâzım. Unutmayınız 2008 krizinden evvel de para fazlalılığı ve türev yatırım araçlarının ortaya çıkma zorunluluğu bizi o sıkıntıya sokmuştu. Çok para sonuçta yok para hükmüne gelebilir.

İkinci bir önemli nokta; yenidünyada hiç daha evvel kabili telif olmayan birliktelikler görüyoruz. Bunlardan bir tanesi de Çin Komünist Partisi'nin en yüksek unvanını taşıyan Başkanı Şi'nin neredeyse globalleşme şampiyonu ve destekçisi olmasıdır. Nitekim en son Çin'deki zirvede de çok enteresan benzetmelerde bulundu, "Globalleşme ters rüzgarlar alıyor, bir ve beraber uçan turnalardan ve göçmen kuşlardan örnek alarak buna karşı beraber olalım, bize de müsaade edin önde uçalım" gibi bir benzetme yaptı, bu da enteresan bir gelişme.

Özellikle son zirvede fazla dile getirilmeyen bir yarı gizli Türkiye, Çin ve Rusya zirvesi olduğunu, bunun arabuluculuğunu da İngiltere'nin yaptığını da sizlerle paylaşayım. İngiltere'nin başına gelenlerle ilgili düşünceler sonra herkes kendisi düşünebilir.

Dört önemli başlık altında, komplike tablolarla durumu çizdik ve burada önemli nokta şu: sizin bu sunumunuzdan benim anladığım özellikle ihtiyatlı iyimserliği korumaktasınız. Sayın Çakıroğlu. Bilmiyorum eğer bir yanlış anlama söz konusu ise düzeltin, ihtiyatlı iyimserliği elbette korumakta fayda var.

Şimdi sözü Sayın Mehmet Göçmen'e vereceğim.

Sayın Göçmen öncelikle yine yeni yaşınızı kutluyoruz, yeni görevinizde hayırlı olsun. Yıldızınız güzel parlıyor, hep öyle parlasın.

Geçen günlerde sizin PR bölümü iyi çalıştı, daha evvelde söyledim bunu sizin PR bölümüne ihtiyacınız yok, ama epey basında açıklamalarla eşzamanlı olarak yer aldınız. Orada enteresan bir ibare vardı müsaade ederseniz o ibareyle sözü size vereyim, "Yeni normalin belirsizlik olduğunu, bizim için bütün bu değerlendirmelerin çerçevesinde yeni ekonominin, yeni gidişatın en önemli unsuru belirsizliktir ve bizde buna göre planlama yapıyoruz" dediniz. Müsaade ederseniz bu anekdotu hatırlatarak sözü size veriyorum efendim buyurunuz.

MEHMET GÖÇMEN (Sabancı Holding CEO)- Teşekkür ederim.

Sayın Başkan'a da teşekkür ederim yaşımı sürekli olarak yüzüme vurduğu için, belki buradaki büyüklerimin çoğunun yanında benim yaşım hâlâ ufak kalıyor ama kendime göre bende 60 yaşıma gelmiş bulunuyorum. Tam 60'dayım dün itibariyle ve bu hatırlatma içinde de teşekkür ediyorum.

Ben bu hazirun karşısında heyecan duymamama imkân olmadığı bir günü yaşıyorum. Çünkü, Galatasaray Mektebinde okudum övünmek gibi olsun, arkasından Orta Doğu Teknik Üniversitesinde okudum, mastır falan derken, ama eğitimimin önemli bir parçasını ilk girdiğim işyerinde gördüm. Genel müdürüm Sayın Sami Özbekler'i her zaman saygıyla anarım, benim formasyonumda her zaman çok büyük katkısı olmuş bir büyüğümdür ve sizlerin de meslektaşı.

Sayın Kemal Kurdaş her ne kadar hesap uzmanı olmasa da Maliye Bakanlığı hasabiyle onun da mali geçmişi çok güçlü bir insandı, benim Yönetim Kurulu Başkanvekilimdi.

Sayın Alparslan Alagöz toprağı bol olsun hesap uzmanıydı ve yönetim kurulu başkanımdı.

Sayın İlyas Seçkin, hesap uzmanıydı ve yönetim kurulu üyemdi ve benim gibi kötü bir mühendisi aldılar, nasıl oturulur, nasıl kalkılır, kravat nasıl bağlanır, nasıl kollar sıvanmadan ciddiyetle çalışılır, kamuya ve otoriteye nasıl hitap edilir. Tüm bu eğitimi ve çalışma hayatımın önemli bir kısmını, siz buna belki kurs diyorsunuz sınavı kazandıktan sonra, ben de biraz uzun sürdü bu kursum, 13 sene 3 ay 2 gün sürdü bu birliktelik ve kariyerimin çok önemli bir kısmını eğer bir başarı varsa bu saygıyla, özlemle ve rahmetle andığım bu büyüklerim sayesinde olmuştur, onu da bu vesileyle hatırlatayım.

Yine aynı heyecanla karşınızdayım ve çok değişen bir dünya ve ana trendler ışığındaki hesap uzmanı arkadaşlarım bundan bahsettiler. Ben hesap uzmanı olmamanın verdiği rahatlıkla hem zamana uymama, hem de rakamların biraz daha dışına çıkma lüksünü de bu arada kullanayım istiyorum.

Dünyaya bakıldığı zaman tabii ki bir küme ana trend var ve bu küme ana trend diyor ki; işte teknoloji, dijitalleşme, veri, büyük verinin kullanılması, veri analitiği, kentleşme, elektrifikasyon ve nihayetinde tüm bunların bileşkesinde kaçınılmaz olarak belki de tarihin önemli bir dönemecine yine tanıklık ediyoruz, çok önemli bir değişim ihtiyacı ve değişimin yaşandığı bir süreç. Buna benzer önemli bir kırılma noktasını dünya bundan 100 yıl kadar, 150 yıl kadar önce yaşamıştı, daha sonra da bunların sonuçlarını hayata geçirip dünya düzenini oluşturmak içinde maalesef birinin içinde acı bir şekilde olduğumuz, diğerine teğet geçtiğimiz iki dünya savaşıyla da bir bedel ödenerek o güne göre yeni bir dünya düzeni kurulmuştu. Ama değişim ihtiyacı bugünde, bu ana trendler ışığı altında var.

Tabii hepimiz son derece destekliyoruz dijitalleşme, teknolojinin kullanımı vesaireyi. Bütün bunların yarattığı aslında bir de yeni iş ortamı var. Bunlar ve 2008'de yaşananlarla birlikte çok belirsiz bir çalışma ortamı ve bu sizlerin de söylediğiniz gibi biraz daha yaptığımız planlarda ve iş yapış biçimlerimizde birtakım süreçlerimize bakarken değişik davranmamızı, geçmişe göre daha değişik davranmamızı gerektiren yüksek bir volatilite ve bütün bunlarla öngörülemez birtakım piyasaların oluşması. Bir düşünün enerji piyasalarında son 3-5 yılda yaşananları, petrol fiyatlarının nereden nereye düşüp daha sonra tekrar nereye gittiğini ve bunun yarattığı ortamı.

Tabii işte biraz önce Ayhan Bey'de bahsetti, Sayın Başkan Ahmet Bey ile de benzer sektörleri paylaştım kariyerimin geçmişinde, uzun dönem geri dönüşleri olan yatırımları, bu kadar volatiliteli ortamlarda yaptığınız zaman tabii ki bunların fizibiliteleri her an sorgulanabilir hale de gelebiliyor. Ama her şeyden önemlisi bu belirsizliğin ve bu yeni ortamın daha henüz hazmedilememiş olmasından kaynaklanan yüksek bir kaygı ve insanlarda gelecek endişesi var ve bu da dünya siyasetinin yönünü belirliyor aslında.

Daha popülist, daha korumacı, biraz daha regülasyonlarla dikte etmeyi karıştıran, biraz daha ayrıştıran ve yeni politik bir dönem içerisindeyiz. İşte Amerika seçimleri, daha önce Yunanistan seçimlerinde çıkan sonuçlar, yapılan referandumla İngiltere'nin Avrupa Birliği'nin dışına kendisini çıkarması, Fransa'daki yarının ne olacağı kesin onu bir 5 yıl erteleyen bir seçim geçti. Yani hiçbir şey değişmediği takdirde Fransa'daki aşırı sağın yükselmesinin önüne nasıl geçecekleri konusunda henüz sıkı bir iyi tanımlanmış politikaların olmaması ve bundan daha az etkilenen Doğu dünyası sanki bütün bu belirsizlik içerisinde eskinin global dünyasını savunan ülkelermiş gibi geliyor. Ve Türkiye'de biraz önce bahsedildi, iki defa göçmen lafı geçti birisi Suriye bağlantılı, birisi Turna göçmen kuş bağlantılı, ben de işte bu geçen yüzyılın başlarında yaşanan Yunanistan ile Türkiye arasındaki mübadelenin sonucu olan ve soyadı Göçmen olan ve ailemin kökenleri de Batı Trakya ve Doğu Makedonya'da olan bir göçmen olarak bulunuyorum.

İçinde yaşadığımız coğrafyanın ana tanımlarından bir tanesi her zaman bir kırılma noktasının üzerinde olmasıdır. Yani depremsellik dediğiniz zamanda fay buradan geçer, dünyayı Doğu-Batı diye ayırdığınız zamanda o fayda buradan geçer, dünyayı Müslüman ve Hıristiyan diye ayırdığınız zaman da bu coğrafyadan geçer, İpek Yolunun Batıya ulaştığı nokta diye baktığınız zamanda buradan geçer, İpek Yolu denize kayıp da Afrika'nın güneyinden dolaştığı zaman bunun Akdeniz'e girişinden pay almak gayesiyle yapılan donanma faaliyetleri ve Kuzey Afrika stratejileri de yine bu topraklardan türemiştir. Dolayısıyla burası daima bütün bu değişimleri, bu kırılma hattı üzerinde yaşayan ve buna göre de şekillenen ve buna göre de ilişkileri oluşan bir coğrafya olmuştur. Biz de 1000 yılı geçkin bir tarihte kendi gururumuzla, şerefimizle bu coğrafya üzerinde değişik devletler kurup bir taraftan Doğu ile temaslarımızı devam ettirirken 1320'de Süleyman Bey'in Gelibolu'ya geçişiyle beraber ilk defa Avrupa'yla da doğrudan teması olan bir yapıya geldik. Eskiden kendi topraklarımızda olan temas o tarihten sonra Batı topraklarında da olmaya başladı. Dolayısıyla bunun yarattığı bir ortamda Türkiye daima geleceğe yönelik değerlerini Batıdan alan, ama Doğuda bağlı olduğu değerlerden de kopmamaya çalışan ve bu ikilemi zaman zaman koalisyonlar halinde, zaman zamanda tek görüş şeklinde tarih boyunca götürmüş bir ülke olarak bütün bunlardan, dünyadaki bu gelişmelerden çok fazla yine etkileniyoruz ve çok fazlada belki yeni yönümüzü bulmakta yine zorluk çektiğimiz bir dönemdeyiz.

Enteresan belki bir benzerlik, daha önce de dünyanın bu kadar çok sık değiştiği ve önemli değişim geçirdiği 100-150 yıl öncesi ülkemizde de yine bugünküne benzer başka tartışmalar oluyordu. Yine Türkiye'mizin Güneyiyle ilgili, o günkü coğrafyamızın Güneyi ile ilgili sorunlar ve savaşlar yaşıyorduk ve daha sonrada Cumhuriyetimizin kurulmasıyla beraber yeni bir yolculuğa çıkmıştık. Bugünde yine dünya değişiyor, yine Türkiye'nin gündemi zaman zaman dünyanın gündeminin dışına taşabiliyor, o yüzden gündemi daha Türkiye'de tutmak için özel bir çaba sarf ediliyor.

Şimdi bütün bu ana değişim ve bunun yarattığı sosyo-politik ortama bir de ülkemizin hemen yanı başında olan savaş ve bununla birlikte ya da bundan da zaman zaman ayrılan terör faaliyetleri ve de geçen sene yaşadığımız felaketler ve nihayetinde hain darbe teşebbüsüyle geldiğimiz nokta bugün bu sarmal içerisinde ekonomimizi tekrar nasıl yönlendireceğiz.

Türkiye'nin, biraz önce Levent Bey'in de söz ettiği ve yüzde yüz katıldığım ana sorunu istihdamdır; çünkü Türkiye'nin stratejik analizini yaptığınız zaman daima en avantajlı noktaya genç nüfusu koyarız. Medyan nüfusumuz 30 yaşın altındadır; yani ülke insanının bugün doğanla en yaşlısı arasında sıraladığınız zaman 80 milyonun 40 milyonu 30 yaşın altında kabaca, 40

milyonu da 30 yaşın üzerindedir ve biz bunu bir pozitif ekonomik değere dönüştürebilmemiz için istihdamı sağlayacak bir büyümeyi yakalamamız lâzım.

Dijitalleşme istihdama karşıdır. İki açıdan sorun yaratır, bir; emek verimliliği sağladığınız zaman her şey eşit kaldığı takdirde istihdamı düşürürsünüz, iki; çalışanınıza da bu teknolojik gelişmeyi gerektirecek yeni eğitimi ve geliştirme programlarını da vermek zorundasınız. Hem transforme etmek, hem de korumak, hem de yeni istihdam yaratmak yılda 1 milyon kişiye, bir de buna kadınların çok doğru bir şekilde emek piyasalarına katılmasını da eklediğiniz zaman çok ciddi, çünkü Türkiye'de açıklanan işsizlik rakamlarında çalışmaya talebi olan insanların arasındaki işsizlerin oranı söz konusu olur. Bir de yeni nüfuslarda çalışma talebinde bulundukları takdirde belki bizim gizli işsizimiz bugün açık olandan daha fazla bir oranda olma durumu da vardır. Dolayısıyla Türkiye çok ciddi ve çok amaçlı bir gaye fonksiyonunu yöneterek bir taraftan istihdamı artıracak bir büyüme modeli oluştururken, bir taraftan da giderek bizi daha fazla orta gelir tuzağının içerisine sokan meta ve az katma değerli ürünlerin üretiminden çıkartacak yeni teknoloji, inovasyon ve dijitalleşmeyle daha verimli, daha yüksek katma değerli bir ekonomik büyüme sağlamamız lâzım.

Dolayısıyla bu da bence çok ciddi bir vizyon gerektiren bir konudur. Bu finansal bir konu değildir, bu mali bir konu da değildir, bu ülkeyi nereye taşıdığımızın doğru tanımlanmasını gerektiren bir durumdur. Ben bunun bir örneğini çalışma hayatımın başında rahmetle andığım her zaman Turgut Özal'ın Türkiye'yi bir başka ekonomik modelden, bir diğer ekonomik modele taşıdığı ve bütün ülkeyi de her türlü kaynağı da bunun arkasında seferber edebildiği, mobilize edebildiği bir süreçte çalışma hayatına başlamıştım ve Türkiye'de bunu o dönemde olabilecek en kısa sürede birtakım aksaklıklar olmasına rağmen başarmış bir ülkeydi. Dolayısıyla, bizim bunu teşviklerle ya da başka kısa vadeli tedbirlerle yönetebilmemize bence imkân yoktur. Bunu daha uzun vadeli bir planı ve bütün boyutlarıyla, yani sosyal çevresiyle, teknolojisiyle, üniversitesiyle, eğitim modelleriyle ve Türkiye'nin gerçekleriyle beraber yoğuracak yeni bir vizyon ve yeni bir yönelmeye ihtiyacımız olduğu kanısındayım. Çünkü medyan yaşı tekraren söylüyorum 29.7 olan bir ülkede gençlere iyi eğitim ve tam istihdam sağlamak durumunda olan bir ülkeyiz.

Bunu önemsiyorum; çünkü bu haziruna baktığım zaman Türkiye nüfusunun tersine bir durum görüyorum. Yani, burada kabaca yüzlerden okuyabildiğim kadarıyla %10 civarında "y" jenerasyonu var, yani 1980 ve sonrası doğanlar, büyük çoğunluk benim de içinde olduğum "x" jenerasyonu olarak adlandırılan kesim, İkinci Dünya Savaşı doğanlar, öncesi doğanları da sonraya taşımış olayım ve böyle bir %90 var, bir tane de orada "zet" jenerasyonu dolaşıyor arada ortada, çok sempatik bir şekilde, bir ufaklık var en arkadan üçüncü sırada oturuyor uslu uslu hiç

gürültü çıkarmadan, geleceğin Türkiye'sinden de bir tane temsilci var orada. Dolayısıyla, biz bugün "x" jenerasyonunda olan insanlar, yani bizler içinde yetiştiğimiz ve bunca yıl faaliyet gösterdiğimiz yapıları değiştirmeyi ve bu değişiklikleri burada %10 mertebesinde olan insanlarla beraber yapıp onlara yeni modeli teslim edeceğimiz ve yine de bu değişimin devam ederek oradaki tek bir kız çocuğunun geleceğini de kapsayacak yeni bir Türkiye modelini oluşturmamız lâzım, bunun da tek kalıcı çözümü bence odur. Fakat burada bir soru var; Türkiye'nin gerçekten kalıcı rekabet avantajı nedir? İşgücü müdür, işgücü maliyeti midir, enerji midir, enerji kaynakları mıdır, finansal piyasalara ya da ürün pazarlarına ulaşım mıdır, teknoloji midir, bunların bir karması mıdır, bunların hiçbirisi midir ve dolayısıyla biz bu ülkeyi tekrar rekabetçi olarak üreten hale getirmek için, bundan 100 yıl kadar önce rahmetle andığımız Atatürk'ün "Muhtaç olduğunuz kudret damarlarınızdaki asil kanda mevcuttur" dediği şey yeni büyüme modelinin gerçek rekabet avantajı ve gücü nedir? Bence işte bunu hem Türkiye'yi yönetenler ve yönlendirenler, hem de şirketleri yönetenler, hem akademi, hem fikir önderleri bugünkü kısır tartışmaların ötesinde tartışmamız gerekir. Biz kendi şirketimizde bunu yapmak için bir yol haritası oluşturuyoruz. Kendi özdeğerlerimizden ödün vermeden yeni nesli kucaklayacak yeni bir iş modeli nasıl yaratırız diye.

Burada bir şeye dikkati çekmek istiyorum; Türkiye'de biz her şeyi çok çabuk tüketiyoruz. Ev yapıyoruz ortalama 20 yılda bu eskidi diyoruz yerine yıkıp daha yenisini yapıyoruz, fabrika yapıyoruz sanki o fabrikanın orada olduğunu kimse bilmiyormuş da etrafına geliyormuş gibi bir müddet fabrika şehrin göbeğinde kalıyor "hadi fabrika buradan taşınsın" diyoruz, yeni bir yere yeni bir fabrika daha kuruyoruz. Kentler yer değiştiriyor, fabrikalar yer değiştiriyor, insanlar yer değiştiriyor. Bilmiyorum bu aramızda doğduğu evde hâlâ oturan kaç kişi vardır, ben etrafımda çok rastlamıyorum böyle bir insana. Dolayısıyla, biz çok fazla hem sosyal çevremizi, hem ekonomik çevremizi değiştiren, değişime uğratan ve bundan da bir fayda uman bir toplum halindeyiz. Dolayısıyla, enerjimizin ve kaynağımızın büyük bir kısmını, geçmişte yaptıklarımızı tekrar yapmaya harcıyoruz.

Bir aralar Türkiye Cumhuriyeti Karayolları idaresinin bütçesinin %90'ndan fazlası tamir ve bakıma giderdi, Sayın Bakanıma bakıyorum belki onda geçmişe yönelik rakamlar var mıdır diye, yani yeni yapmadan ziyade eskisini onarmak, eskisini yeniden yapmak, idame etmek üzere kurulu bir modelimiz var. Türkiye'nin şu anda yeni "GDP" tanımlarına göre çok ciddi bir yatırım harcaması gözüküyor çoğunluğu inşaat faaliyeti olmak üzere, ama bu kadar yatırımdan yarattığımız büyüme, yani değer giderek azalan, %3'lere kadar gerileyen bir değer. Dolayısıyla, yaptığımız yatırımlardan ne kadar fayda sağlıyoruz da hem özel sektör olarak, ben Ayhan Beye o konuda katılamıyorum, devlet, biz özel sektör, yatırımcı ya da müteşebbisler olarak biz

kendimizi yönetemeyiz birisi gelsin bizi planlasın. Bence bu benim liberal dünya görüşüme, Ayhan Bey'de biraz eleştirdi geçmişi bu kadar sağlam, kamu olan bir hazirunun önünde bunu söylemem de ne kadar yerindedir bilmem ama ben yatırımcının ve sermaye sahibinin sermayesini doğru yönlendirebileceğine inanmak istiyorum.

Bankacılık modelimizin de yanlış yönlendirilmiş sermaye yatırımlarına da alet olmayacağını da düşünmek istiyorum ve tüm bu dengeler içerisinde bizim ne zaman olarak, ne para olarak, ne de özellikle insan kaynağı olarak kaybedebileceğimiz bir tek birim, kaynak yoktur ve maalesef geçen önemli kırılım da ele geçiremediğimiz rekabet avantajı bir daha kapımızın önünde geçiyor gibi bir durum var ortada.

İşte sabahleyin de Sayın Başkan ile toplantı öncesi de konuşuyorduk; yerli otomobil üretelim, yerli onu yapalım, yerli sanayiyi geliştirmek çok önemli. Ama yarattığınız sanayinin ne kadar rekabet gücü olduğu bence ondan daha da önemli. Yarattığımız sanayi acaba korumacılık varsa onun ötesindeki koşullarda ne kadar rekabet edebiliyor ve biz hakikaten eski iş modelini, eski teknolojisini Türkiye'ye transfer ederek bunu yerleştirmeli miyiz ya da büyük bu değişim içerisinde yeni iş modelinin daha ufak parçalarla oluşturulmasına mı yatırım yapmalıyız? Bence Türkiye hem beşeri sermayesini, hem finansal kaynaklarını mobilize ederken bu dengeleri de doğru kavrayıp, doğru yönlendirme ihtiyacı içindedir.

Ben izninizle burada susup daha fazla sabrınızı zorlamayayım, ama soru olduğu takdirde meramımı biraz daha iyi anlatma fırsatı bana da verirsiniz teşekkür ederim.

OTURUM BAŞKANI- Sayın Göçmen çok teşekkür ediyorum; önemli noktalara değindiniz.

Güzel bir söz var, "balans ve denge, denge ve balans" galiba her şey bu sözcüklerde gizli. İki önemli kavramı da herhalde bundan sonraki yolculuklarımızda ister sektörel bazda, ister uluslararası bazda, ister global çerçevede hep bizimle beraber hareket ettiğini göreceğiz. Bunlardan bir tanesi rekabetçi avantaj ya da rekabetçi güç kavramı, ikincisi de iş modeli hakikaten çok önemli. Öyle bir yol tutturulmuşta giderek veya bilinen formüllerle çözüm üretmek çok zor. Dolayısıyla, sonuç olarak şunu vurgulamakta fayda var: Herhalde yeni ekonomide işi şu veya bu şekilde kırıp döküp sararak yapmaktan ziyade, işi etkin, etkili ve verimli yapmak durumundayız. Bu da ancak ölçmekle ve değerlendirmekle mümkündür.

Sayın panelistlerin sunumları için bir kere daha teşekkür ediyoruz. Müsaade ederseniz akademik çeyrek içerisinde kalarak, kimseyi bölmeden herhalde zamanı kullandık. İzin verirseniz soru kısmına geçelim.

Bura da yine uygun görülürse eğer sayın soru sahibi spesifik olarak, belirli olarak bir paneliste soruyorsa lütfen bunu bildirsin. Onun dışında değerli panelistler istedikleri soruya, istedikleri zaman ve üslup içerisinde cevap verebilirler.

Mikrofon durumumuz nasıl?

Peki, muhterem üstadım, Sayın Müsteşarım bir pozitif ayrımcılık yapabilir miyim, müsaade eder misiniz?

Buyurun efendim.

PROF. DR. FUNDA BAŞARAN YAVAŞÇA- Ben Profesör Doktor Funda Başaran Yavaşça; öncelikle tüm konuşmacılara teşekkür ediyorum.

Bütün panelistler çıktıklarında hep aynı noktaya işaret ettiler; Türkiye'nin katma değerli ürünlere ihtiyacı var.

Tabii ki bir sorunun çözümü için öncelikle sorunu doğru tespit etmek gerekir. Bu sorun herkes tarafından dile getirildiğine göre ortaya konulmuş vaziyette, ama bu sorun yeni tespit edilmiş bir sorun değil. Peki, uzun süreden beri biz bunun üzerinde konuştuğumuza göre niçin şu ana kadar Türkiye'de yeni buluşlar ortaya konulmuş vaziyette değil, niçin patenti alınan, patent alınan ürün sayısı son derece düşük. Yanlış olan nedir, ne yapılması gerekir? Ben bütün konuşmacılara bu soruyu yöneltmek isterim.

Teşekkür ederim.

OTURUM BAŞKANI- Peki, müsaade ederseniz soru-cevap bazında gidelim dağılmasın, kısıtlı bir sürede çok şey yapalım.

Üstat nasıl başlayalım?

LEVENT ÇAKIROĞLU - Çok teşekkür ederim, bence çok yerinde bir soru.

Şimdi katma değer, yüksek katma değer ihtiyacımız kesin; buna bağlı olarak da buluş yapmamız gerekiyor. Ben de ifade ettim, gündemimin en tepesinde inovasyon var, Ar-Ge var, dijital dönüşüm konusu var ve buna bağlı olarak en temel faktör insan kaynağı var.

Şimdi bu fırsattan istifade bir cümle edeceğim ve ondan sonra sorunuza cevap vermeye çalışacağım direk olarak.

Şimdi insan kaynağı dediğiniz zaman bizlerin, kurumların, kendi insan kaynağımızı bu değişen teknolojileri kullanabilmek üzere dönüştürme sorumluluğumuz var. Bir yetkinlik setimiz var şu anda ihtiyacımız olan, üzerine yatırım yaptığımız, eğittiğimiz, geliştirdiğimiz. Ama yeni teknolojilerin ihtiyaç duyduğu yetkinlikler çok daha farklı. Şimdi biz kurumlar olarak bunun planlarını yapıyoruz. Hatta ihtiyacımız olan bu yetkinlikler için kamuyla nasıl işbirliği yapacağız onun da yatırımını, planlarını yapmaya çalışıyoruz. Ama burada çok köklü bir konu var ve bu da gerçekten eğitim sistemiyle başlıyor. Hem üniversitelerin müfredatının, hatta ilkokuldan

başlayarak müfredatla beraber çocukların merakının öldürülmeden, daha fazla geliştirilerek, daha sorgulayan bireyler olarak yetiştirilebilmelerini önemsiyorum.

Baktığınız zaman buluşları kim yapacak? Buluşların yapılabilmesi için iki tane aşama var, bir tanesi bilginin ortaya çıkması; yani temel bilimler alanında çalışmalar yapılması lâzım. Sizler benden daha iyi biliyorsunuzdur üniversitelerde temel bilimler alanında kaç öğrenci eğitim alıyor, bunlar hangi alanlarda araştırmalarını sürdürebiliyorlar.

İkincisi; bu bilginin teknolojiye dönüştürülmesi lâzım, işte o aşamada gerçekten şirketlerin devreye girmesi gerekiyor.

Şimdi biz kendi çapımızda ikisini de belli ölçülerde yapmaya çalışıyoruz. Ama Ar-Ge için ayırdığımız kaynağın çok büyük bir kısmı, o bilgiyi teknolojiye dönüştürmek üzerine oluyor.

Şimdi neler yaptık? Ben şanslı bir konumdayım, çok rahatlıkla şunu ifade edebilirim ki, Türkiye'de en fazla patente sahip topluluğu temsil ediyorum. Arçelik şirketimiz, Türkiye'nin en fazla patent üreten şirketi, dünyada da ilk 100 içerisinde, yanılmıyorsam en son 70'li sıralarda bir yerde ve Türkiye'den ilk 500'de başka şirkette yok maalesef.

Şimdi bunu söylerken hem kendi açımdan gururlanacağım bir tablo söz konusu, ama bu eksik kalıyor. Türkiye'den, bu kocaman ülkeden o tablo içerisinde çok daha fazla şirketin yer alıyor olması lâzım.

Şimdi zaten kendi teknolojiniz olmazsa küresel anlamda rekabetçi olabilmekte söz konusu değil. Bizim en uluslararası şirketimiz Arçelik'tir ve Arçelik bugün Türkiye, Romanya, Rusya, Çin, Güney Afrika, Tayland, Pakistan'da üretim tesislerine sahip, onun dışında onlarca ülkede de satış-pazarlama şirketleri var ve burada kendi teknolojimizle üretim yapıyoruz. Türkiye'de Türk mühendisinin geliştirdiği teknolojiyle ve buna da artık küresel anlamda artık ilave ettiğimiz diğer Ar-Ge merkezlerimizdeki mühendislerimizin, araştırmacılarımızın birikimini ekleyerek, dünyanın birçok yerinde üniversitelerle, araştırmacılarla işbirliği yaparak geliştirdiğimiz teknolojiyle dünyanın her yerinde gidip rekabet edebiliyoruz. Ama bu da yeterli değil, bu sayıları çoğaltmamız lâzım, ülkenin topyekûn rekabetçiliği dediğimiz zaman böyle küresel şirketlerin sayısının artması gerekiyor.

Bizim ilk 10 ekonomiye girebilmemizin bana göre şartlarından birisi küresel ölçekte rekabet eden, küresel ölçekte büyüklüğe sahip onlarca şirkete sahip olunmasından geçiyor.

Şimdi önümüzde bir fırsat penceresi var; dijital dönüşüm bunu getirdi koydu önümüze. Neden? Biraz önce ifade etmeye çalıştım çok kısaca, sanayideki envanterimiz epeyce eskimiş durumda bunun yenilenmesi gerekiyor. Bir önceki versiyonda Sanayi 3.0'da o versiyona geçebilmek için yatırımların %80-90'nının değişmesi gerekiyordu. Yeni durumda %40 ile %50 ile bu değişikliği yapmak mümkün.

İkinci konu, daha da önemlisi ülkeler itibariyle baktığımızda burada birbirinden çok ayrışan ülkeler yok; herkes hemen hemen aynı seviyede. Bunun en büyük istisnası Almanya'dır, zaten bu fikirde Almanya'dan çıkmıştır, en ileri seviyede Almanya'dır, ama Amerika dahil birçok ülke yeni yeni harekete geçiyor. Dolayısıyla önümüzde büyük bir fırsat penceresi var.

Diğer taraftan baktığımızda devlet ne yapmalı? Devletin bana göre yapması gereken bu ekosistemi yaratmak, teşvik etmek olmalıdır. Ekosistemde de biraz önce söylediğim gibi bana göre en önemli konu eğitimdir. Teşvikler falan önemlidir, ama teşvikler birçok ülkenin birbiriyle rekabet ettiği bir konudur. Şunu ifade etmek isterim: Benden en çok randevu isteyen kişiler arasında ülkelerin büyükelçileri var. Büyükelçilerin görevi dünya çapında artık diplomasiyle beraber ekonomi diplomasisi, şirketleri tanıyıp, kendilerini tanıtıp ülkelerindeki fırsat alanlarını ortaya koyarak yatırım çekmeye çalışıyorlar, çok da doğru yapıyorlar ve bizim büyükelçilerimizde yapıyor.

Dolayısıyla, burada hem fırsat var, hem de almamız gereken epeyce mesafe var. Tabii sorumlulukta bence yine özel teşebbüse düşüyor.

OTURUM BAŞKANI- Teşekkür ederim.

Sayın Yavrucu herhangi bir ilavemiz var mı bu konuda?

AYHAN YAVRUCU- Şimdi tabii Türkiye'de çok konuşulan bir konu katma değerli ürünler üretmeliyiz ve ihraç etmeliyiz; ama bir türlü de beceremiyoruz. Yani, ihracatımızın kompozisyonuna baktığımızda başta da söyledim %4'ler seviyesinde, hâlbuki bu bizim gibi gelişmekte olan ülkelerde Hindistan'a ve Çin'e baktığımızda aşağı yukarı %27'ler, %30'lar mertebelerinde. Bizim bunu çok süratlice artırmamız gerekiyor.

Bunu biraz önce Levent Bey'de söyledi gerçekten sanayimize çok ciddi yeni yatırım yapmak gerekiyor. Artık bu çağda insanlar doğup bir meslek edinip de o meslekle ölemiyor, artık o bitti. Yani, ben şu mesleğe girdim, bu meslekte yaşayıp emekli olma şansım yok. Eğer o şekilde biz iş yapım metotlarını devam ettirebilirsek yüksek katma değerli ürünlere yetişme şansımız yok. Onun için bizim insanların eğitimini, gerek okul içinde, gerekse okul sonrasında eğitimini ciddi biçimde değiştirmemiz gerekir. Hindistan'a bakıyorsunuz geçen yıl 47 milyar liralık "Software" ihracatı yapmış; yani bizim kod yazılımına çok önem vermemiz gerekir. Biz artık üniversiteye mutlaka insanların gelmesini sağlamamız değil, onların mesleki liselerde gerçekten bir meslek sahibi olmasını sağlamamız gerekir. Çünkü biraz önce Mehmet Bey'de söyledi, çok büyük bir genç nüfus var ve bu genç nüfusun hem meslek sahibi olabilmesi, hem eğitilebilmesi, hem de üretime ciddi anlamda katkı yapabilmesi bunların bugünün dijital çağına uygun biçimde eğitiminden geçiyor. Onun için bizim eğitim sistemimizi değiştirmemiz gerekiyor. Yani temel ciddi iki problemimiz var; birisi eğitim sistemi, biri de hukuk sistemi ve bu ikisini mutlaka

düzenlememiz gerekiyor. Üçüncüsü de, bunu şu an başında da söyledim; bizim tabii ki araştırma, geliştirme, inovasyona önem vermemiz gerekiyor, hiç tartışmasız ve Mehmet Bey'in o dediklerine sonuna kadar katılıyorum. Ama bizim teknoloji transferine de çok büyük önem vermemiz gerekiyor. Bütün bu teknolojileri biz yaratacağız, özellikle rekabetçi anlamda bu teknolojileri biz yaratacağız gayreti sonsuz bir gayrettir. Bu başarılabilir, ama artık Türkiye'nin kaybedeceği bir zaman yok. Türkiye 1990'ları kaybetti, 1980'leri kaybetti, 1980'lerin bir kısmını kaybetti, Türkiye artık 2010'lu yılları mutlaka ve mutlaka dünya ile rekabet edebilir tarzda donanımlı bir eğitimle, nüfusla ve teknolojiyle becerebilmek zorundadır. Onun da yolu yeniden bu teknolojiyi üretmek yerine, bu teknolojiyi transfer etmekten geçiyor.

Mehmet Bey galiba söylediğimi yanlış anladı; devlet bize akıl versin, yönetsin anlamında söylemedim. Amerika Birleşik Devletlerinde yapıldığı gibi bir 10 yıllık sanayi stratejik belgesinin hazırlanıp yönlendirici ve yöneltici düzlemde, özel sektörüyle birlikte ve rekabet edecek öncelikli sektörler seçilerek buralarda yabancı firmalarla ortaklık yoluyla teknolojiyi içselleştirmemiz gerekiyor. Ben bunun çözümünü burada görüyorum.

MEHMET GÖÇMEN- Çok fazla tekrar etmek istemiyorum her iki konuşmacının da görüşlerine katılıyorum. Yalnız iki nokta var belki ekleme yapılması gereken, bir; bu üniversitelerle sanayinin işbirliğindeki arayüzleri ne şekilde oluşturacağımız önemli bir noktadır. Bu hep eskiden beri denir, sanayi-üniversite işbirliği diye, ben bunun biraz daha dışına çıkarak belki takip edeniniz oldu, bizim Sabancı Üniversitesinde varolan bir mükemmeliyet merkezi kavramı var; kompozit materyaller için Kord-Sa üniversitenin işbirliği, ama bütün sektöre açık olan ve bu tür modellerle Türkiye'deki teknolojinin gelişiminde üniversitelerin de bugün sınırlı da olsa imkânlarıyla bu süreçlere etkin şekilde katılmasını sağlayacak yeni modeller olması lâzım. Çünkü benim görüşüme göre teşvik bir seracılıktır; bizim topyekûn bir iklim yaratmamız lâzım. Dolayısıyla, seracılığı teşvikleri çok denedik değişik alanlarda, diğer konuşmacıların da bahsettiği gibi bundan netice alamadık. Bunun ekosistemini nasıl yaratacağız, bunun kalıcı iklimini nasıl yaratacağımız önemli. Bir de tabii burada finansal kaynaklara da bakmak lâzım; çünkü buradaki gruplar büyük gruplar ve bunun üzerine daha birçok isimde eklenir. Ama Türkiye ekonomisinin büyük kısmı daha küçük ve orta boy ölçekteki şirketler. Bu şirketlerin birçoğunda çok sağlıklı bir finansal yapı maalesef olamıyor.

Türkiye'nin bugünkü ortamı katma değersiz "yumurta-tavuk" gibi biraz, katma değersiz ürünleri yapa yapa kârlılıklar ve fonlar sıkışmış vaziyette, yeterli finansal kaynak bulunamıyor ya da çok kısa vadeli ranta dayalı bir yaklaşımımız olduğu için çok fazla böyle uzun vadede değer yaratabilecek yeni alanlara müteşebbisin ilgisi de olamıyor. Bütün bunlara tek tek bakıp bu sonuçlara topyekûn bir ülke mantığındansa daha şirket ve sektör spesifik bakıp nasıl

geliştireceğimize yoğunlaşmanın daha doğru olacağını düşünüyorum. Ama çok uzun yıllarca hep katma değer, katma değer diye diye nihayetinde orta gelir tuzağında kişi başına (nasıl, ölçümü değiştirip, rakamları değiştirebiliyoruz ama eski ölçümlere göre) 10 bin doların altında kalan bir gelir düzeyi bunu ciddi makro politikalar olmadan çözmemizin pek mümkün olmayacağını gösteriyor. Yine aynı şeyi söyleyeceğim belki ama, bir stratejik vizyon ihtiyacı var gibi gözüküyor.

OTURUM BAŞKANI- Müsaade ederseniz üstadımın bir sorusu vardı, çok özür dilerim üstadım, Nevzat üstadım.

NEVZAT SAYGILIOĞLU- Ben panelistlere teşekkür ediyorum.

Çakıroğlu meslektaşıma ve Sayın Göçmen'e bir sorum olacak.

Öncelikle Çakıroğlu'nun bu dört bilançodan gitmesini dikkatle, ilgiyle izledim. Dört bilanço üzerinden, bunun başında kamu kesimi bilançosundan bahsettiniz. Mali disiplinin önemli olduğunu ve de "Iceberg"in görünen tarafı itibariyle ben ifade ediyorum onu siz söylemediniz, dolayısıyla olumlu bir gelişme olarak ifade ettiniz. Fakat biraz resmi büyütürsek, kamu kesim genel dengesinde hem yatırımlar kamu harcamaları, hem de kamu gelirleri açısından baktığımız zaman resmin o kadar olumlu olmadığı anlaşılıyor. Burada verginin gerçekten uzmanları var; ben üniversiteye geçtiğimden beri vergiyle ilgili 1 saat ders vermedim. Maliye politikası, dış ticaret, lojistik alanları üzerine yoğunlaştım.

Vergi zor olduğu için veremiyorum üstadım, doğru.

Şunu anlatmak istiyorum: Verginin fotoğrafı ortada görünüyor. Gelir politikaları anlamında kötü bir manzarası var. Denetimle, çıkan aflarla ve şu anda yeniden gündemde olan yeniden yapılandırmayla ve yanlış bilmiyorum sadece bu hükümet döneminde 7 tane yeniden yapılandırma ve af kanunu çıktı, yani vergi unutuldu. Ben bir tek satır verginin konuşulduğuna hâkim ve şahit değilim.

Böyle bir yapıda fotoğrafa baktığımızda, biraz değerlendirdiğimizde tablo güzel görünmüyor.

Kamu tarafına bakınca, Sayın Yavrucu'da o taraftan çok iyi bilir kesiştiğimiz sektörler var çünkü; bugün kuş uçmaz kervan geçmez yerlere yüzlerce milyon lira tutarında yol yatırımları projeleri, ihaleleri yapılıyor. Burada etkinlik konusunu ifade etmeye çalışıyorum.

Üçüncüsü kamunun cari harcamaları açısından Ankara'da yaşayan birisi olarak, bir Ankara'nın aşırı merkezleşen kamu binaları, 20, 30, 40 kat yükselen kamu binaları kişi başına düşen metrekarelerin çok net arttığını gayet iyi biliyorum, pek çoğuna girip çıkan birisi olarak. Dolayısıyla, resmin kamu kesimiyle ilgili kısmını biraz siz analizlerinizde, yani grup olarak dikkate alıyor musunuz, almıyor musunuz merak ediyorum.

Aynı şekilde dördüncü hane halkı analizinde de katılamadığım bir şey var; hane halkının borçlanma kapasitesinin olduğundan bahsettiniz. Ayhan Yavrucu üstat söyledi, tasarruf oranı %14, bu tasarruf oranıyla, bu gelir düzeyiyle neyi borçlanmalı ona takıldım.

Mehmet Göçmen Beye de sorum şu olacak, daha dün değil evvelsi gün Ankara'da bir panel vardı, ben de orada konuşmacıydım ve konumda lojistikte eğitim meselesiydi. Çok ilginç, son 5 yılda üniversitelerde Sayın Rektör Vekilimizde burada, Işık'ta var galiba onun içinde, son 5 yılda lojistik alanda açılan üniversiteler önlisans, yüksek lisans, lisans programları onlarca, şu anda 50 tane fakültede lisans programı var, 17 tane yüksek lisans programı var. Binlerce kişi bir lojistik sevdasına tutulmuş. Sorsanız körün fili tarif ettiği için herkes bir yerinden tarif ediyor, ben uzman değilim ama yıllardır içinde olan birisi olarak anlamaya çalıştım. Dolayısıyla, genç nüfusun varlığını bir dinamizm olarak, bir fırsat olarak düşünürken eğitim yönüyle de bir tehdit olarak görmüyor musunuz diye sormak istedim.

OTURUM BAŞKANI- Sayın Hocam teşekkür ediyorum, Sayın Müsteşarım.

Müsaade ederseniz şöyle yapalım: Sayın Başkanım biz zamanımızı nasıl kullanalım, sizden bir 10 dakika aldık şu anda?

O zaman izin verirseniz bu sorunun cevabından sonra üstadıma vereceğiz, sonra diğer heyet üyelerine.

Şimdi müsaade ederseniz ilk önce Sayın Saygılıoğlu üstadımızın soruları vardı onlara cevap verelim; buyurun.

LEVENT ÇAKIROĞLU- Evet, iki soru yöneltti üstadım.

Şimdi hane halkı borçluluğuyla ilgili eğer kendimi yeterince ifade edemediysem düzeltmek isterim.

Ben hane halkının borçlanma kapasitesi var, daha fazla borçlanmalı diye önermedim ve bunu da karşılaştırmalı olarak yapmaya çalıştım. Şimdi bunu niye böyle ifade ediyorum; çünkü baktığımız zaman bazı şeyleri izah etmekte zorlanabiliyor ekonomi dünyası. Nedir? Türkiye'deki gelişmeler, çevremizdeki gelişmelere baktığımızda bazı piyasalardaki canlılık nereden kaynaklanıyor diye herkes birbirine soruyor. Gösterdim otomotiv; geçen 1 milyon adedi geçti rekor kırdı, bir önceki yıl yine 1 milyon adedi geçti, bu yıl ilk 5 ayda %9 küçüldü. Ama bu kadar büyük oranın üstüne! 12 aylık perspektiften bakarsanız geriye dönüp yine neredeyse 1 milyon adede yaklaşıyor.

Beyaz eşyada çift haneli büyümeler var, diğer taraftan turizmdeki sıkıntıyı söyledim, perakendede değinildi sıkıntılar var, ama bir iç talep var. Yani burada iç talep bu ivmeyi sağlıyor. Bunun göstergelerinden birisi bu olabilir diye düşünüyorum. Nitekim baktığınızda kredilerdeki büyümelerde bir miktar bunu teyit ediyor, kastım buydu.

Kamu tarafına baktığımızda ben orada da ancak büyük resimden ifade ediyorum oradaki mali disiplini, bunun altındaki gelir kaynakları, gelir politikaları ve onun kalitesi itibariyle bir değerlendirme yapmadım. Bu hazirunun önünde bu konuda da kendimde o cesareti bulamam doğrusu, eminim ki her biriniz benden bu konuda çok daha yetkinsiniz.

MEHMET GÖÇMEN- İkinci sorunun cevabı çok kısa ve net evet, yani bu riskte aynı zamanda. Genç nüfusun bir avantaj olması ve bunu 2040 yılına kadar yaklaşık olarak Türkiye'de böyle bir demografik potansiyel var, ama bu Sergen Yalçın gibi; yani potansiyel var koşarsa Barselona'da, koşmazsa Siirt Köy Hizmetleri Sporda oynuyor. Dolayısıyla, biz bu potansiyele işaret edelim, bunu performansa dönüştürmek için tabii ki eğitim, doğru yönlendirme vesaire arkasından gelecek, ben sadece potansiyeli kastetmiştim.

OTURUM BAŞKANI- An itibariyle günün flaş anekdotunu almış olduk.

Mustafa üstadım buyurun efendim.

MUSTAFA ÖZYÜREK- Şimdi öncelikle Vakıf Başkanımız Ahmet Eren'e ve yönetime çok teşekkür ediyorum; gerçekten çok güzel, zevkle izlediğimiz bir paneli gerçekleştirdiler.

Önce listeye baktım; hepsi bizim arkadaşlarımız, meslektaşlarımız, Çakıroğlu'da, Yavrucu'da, Murat Bey'i babası vasıtasıyla tanıyoruz, pek çoğumuzun Hocası Cumhur Ferman, rahmetle ve minnetle anıyorum.

Mehmet Bey'i tanımıyordum burada gerçekten tanıdım; ama büyük bir kadirşinaslık göstererek çok sevgili arkadaşlarımızdan büyük feyz aldığını burada ifade etti. Dolayısıyla tam bir aile ortamı oluşmuş oldu.

Şimdi benim sorum, ben politikacı olduğum için biraz politik olacak, ama şimdi TÜSİAD Başkanına çok teşekkür ediyorum. Hem OHAL ile ilgili, hem de demokrasiyle ilgili, hem de hukukla ilgili uyarılarına yüzde yüz katıldığımı ifade etmek istiyorum.

Kendisi dediler ki, "ekonomik krize girmemiş olmama başarısını gösterdik". Acaba Türkiye ekonomik krize girmemiş olma başarısını gösterebildi mi ben bunu panelistlere sormak istiyorum ve ekonomik krizden acaba ne anlıyoruz, hangi aşamada ekonomik krize girmemiş oluruz?

Bir sitemim de Mehmet Göçmen'e, "baktım hepsi çok yaşlı buradakilerin" dedi. Biz yaşlıyız ama Türkiye ile ilgili iddiamızı korumaya devam ediyoruz onu da belirtmek isterim.

MASİS YONTAN- TURMOB Genel Başkanı Masis Yontan ben; herkese saygılar sunuyorum.

Ahmet Başkanıma çok teşekkür ediyorum böyle çok güzel bir panel düzenlediler. Sizlere çok teşekkür ediyorum gerçekten çok keyifli bir panel.

Hocam, gerçekten Cumhur Hocamızı rahmetle anıyoruz. Sizlere de çok teşekkür ediyorum.

Şimdi Mustafa Başkanımın başladığı yerden devam edeyim.

Gerçekten tüm panelistlere teşekkür ediyorum. Eğer bir ülkede demokrasi, insan hakları, hukukun üstünlüğü, birey hakkı, girişim hakkı yok ise bu ülkede krizler biter mi, devam eder mi?

Mehmet üstadıma çok teşekkür ediyorum; gerçekten insanlar doğduğu evlerde ölebiliyorlar mı? İnsanların günümüzde doğduğu evlerde ölebilme özgürlükleri var mı, devam ediyor mu, kentsel dönüşümlerle, rantlarla?

Ayhan üstadıma teşekkür ediyorum, "insanlar artık başladıkları işlerle ölmeyecekler" dedi. Doğrudur, neden? Biraz önce gelişme 4.0, evet dünya dijital bir gelişme içinde ve ben bunun sonu nereye gidecek bilemiyorum, bilemiyoruz. Bunun başını Avrupa'da Almanya çekiyor. Şu anda Çin, Hindistan sıkıntı içinde, neden? Yakında ekonomide eksen kayması olacak. Artık ekonomik güçler yer değiştirecek.

Size başka bir şey söyleyeyim; şu anda dünyada 8 tane büyük uluslararası şirketin dünya gelirinin yaklaşık yarısını tekabül eden bir gelir elde ettiğini biliyor musunuz?

Ülkemize geliyoruz, ülkemiz ne durumda acaba? Bakıyoruz 41 tane şirket, bunların çoğu uluslararası şirketlerle işbirliği yapanlar, 3 tanesinin temsilcileri burada, bu şirketlerde yaklaşık ülke genelimizin yarısından fazlasını elde ediyorlar. Böyle bir durumda bu masadan ben şeyi de beklerdim, çalışan kesimin de temsilcileri, acaba çalışan kesim ne düşünüyor? İşsizlik başlayacak, bu işsizliği nasıl önleyeceğiz?

Tabii burası aynı zamanda bir aile toplantısı…

OTURUM BAŞKANI- Müsaade ederseniz aile toplantısı olduğu için toparlayıp bir şey yapalım, sorunuzu alalım.

MASİS YONTAN- Bütün işin başı eğitim.

Fevzi Sürmeli Hocamızın bir sözü vardı; İngiltere'de yapılan bir referandumda İngiltere'nin üç sorunu soruluyor, bir eğitim, iki eğitim, üç eğitim deniliyor.

Şu anda bir eğitim sorunumuz var; Hocam 200- 300 tane üniversitemiz var, biraz önce Nevzat Hocam artık tezsiz ön lisanslar yapıldığından söz etti. 200 üniversitenin 50'sinde laboratuar varsa, 50'sinde laboratuar yoksa ne olacak?

Hepinize saygılar sunuyorum; teşekkürler ediyorum.

OTURUM BAŞKANI- Sağ olun.

Buna biliyorsunuz tırnak içinde, affınıza sığınarak "korsan bildiri" derdik.

Müsaade ederseniz Sayın Başkanım tabii size karşı bizim boynumuz kıldan ince, aidatları siz topluyorsunuz o bakımdan hiç şeyimiz yok.

Müsaade ederseniz biraz evvel Mustafa üstadımızın sorduğu soruyla ilgili görüşleri alalım, ondan sonra birkaç soru daha alalım ama ondan sonrası için dışarıda da devam edilebilir. Çünkü buradaki vaktimizi iyi kullanmamız bizim görevlerimizden bir tanesi.

Şimdi efendim teknik olarak ekonominin krize girmesi "resesyon" tanımıyla alakalı bir meseledir. Ama konuşmanın başında da söylediğimiz gibi, panelin başında, bu teknik bir unsur olur. Onun için müsaade ederseniz bu işin içinde olanlara ben sözü bırakayım; yoksa sizlerde çok iyi biliyorsunuz ki iki çeyrek üst üste resesyondan sonra kriz işaretleri gözlemlenmeye başlanır, değişik endeksler vardır. O endikatörlere göre eğer üst üste iki çeyrekte öyle bir şey olursa o izlenme altına alınır ve sonra teknik bir tanım yapılır. Ama biliyorsunuz bu tıpta da, "tıbben senin ölmen lâzım" demiş doktor, adam karşısında yaşamış. Dolayısıyla, ekonomik göstergelerde durum böyledir.

Mustafa üstadımın bu sorusuna, kriz meselesiyle ilgili yorumumuz var.

LEVENT ÇAKIROĞLU- Üstat direk bana sormadı zaten, onun için ben cevap verecek durumda değilim.

Şunu ifade etmek istiyorum: Burada birkaç tane grafiği sunmaya çalıştım. Çünkü ekonomide olumlu göstergelerde var, kırılganlık göstergeleri de var ve bunların hepsi bir arada. Biz iş dünyası olarak bütün bunların hepsini değerlendirerek planlarımı yapmaya çalışıyorum ve sadece şunu ifade etmek isterim ki; artık biz tamamen küresel ekonomiye entegre durumdayız. Sadece kendi dinamiklerimiz, bölgedeki dinamikler falan değil, ama dünyanın pek çok farklı köşesindeki gelişmelerde bizi etkiliyor.

Hatırlayın 1 hafta önce Amerika'da Trump ekibiyle ilgili soruşturmalar tekrar alevlendi; önce Amerikan borsası ani bir şekilde düştü, sonra Türkiye'de borsa düştü, dolar hareketlendi. Dolayısıyla baktığımız zaman, kendi açımdan ben mümkün olduğu kadar daha geniş göstergeleri değerlendiriyorum. Üstadımın yorumunu da anlıyorum.

OTURUM BAŞKANI- Evet, şöyle bir şey yapalım müsaade ederseniz Sayın Başkanın da onayıyla bir 10 dakika daha sürdürelim, ondan sonra da diğer şeyleri tamamlayalım.

Buyurun efendim.

BİR KATILIMCI- Çok değerli konuşmacılardan Türkiye'nin bugünü ve geleceği hakkında yerinde tespitler dinledik. Ben tüm konuşmacı arkadaşlarımıza çok teşekkür ediyorum.

Ben farklı bir bakış açısıyla durumu değerlendirmek istiyorum.

Umarız 4.0'ı pek çok kişi kullanır, pek çok sektör kullanır; ülke milli geliri 10 kat, 20 kat artar. Fakat karşılığında da o zaman artan gelirin, herkes de 4.0'ı kullanamayacağına göre bölüşüm sorunu doğacak. Hele bir gelir artıralım da bölüşümü sonra düşünürüz de diyemeyiz; çünkü pek çok savaşın da bölüşümden kaynaklandığını unutmamak lâzım.

Teşekkür ederim.

OTURUM BAŞKANI- Çok teşekkür ediyoruz yorumla ilgili olarak.

Üstadım buyurun.

TUĞRUL TÜFEKÇİOĞLU- Çok teşekkürler Sayın Başkan.

Ben Tuğrul Tüfekçioğlu; akademik olarak bir profesör unvanım var ve mesleki olarak da yeminli mali müşavir bağımsız denetçi olarak huzurunuzda bulunuyorum ve dediğiniz gibi muhteşem üstatlar ortamında söz almak cesaretinde bulundum. Çünkü zaman zaman bende denetlenmiştim ve Türkiye'ye yön veren bir grup burada, bir araya gelmiş durumda.

Şimdi bu ortamı bulmuşken yemeğin öne geçmediği, ihtiyaçların öne geçmediği, konuşmaların korsan tebliğ olarak tanımlandığı bir ortam oluşmuşken müsaade edin dertlerini insanlar bir araya koysunlar; çünkü bu insanlar taşın altından ellerini hâlâ çekememişler.

Ben şuna temas etmek istiyorum: 6 ay kadar önce Bilim ve Teknoloji Bakanının bir beyanatını görmüştüm; Endüstri 4.0 ve dijital devrim konusunda kapalı bir oturum yapılacağı, TÜSİAD Başkanı, Odalar Birliği Başkanı, seçkin üst kişilerle, benim ilgimi çekti ve Bakan'a hitaben bir not gönderdim. Dedim ki, "devlet adabına ve erkânına uyması tartışılabilir, ama çok merak ediyorum acaba bir kenarda dinleyebilir miyim bu toplantıyı" diye. O toplantı ertelendi, sonra yapıldığını zannediyorum. Ama çok üst düzeyde olduğu için beni davet etmediler, doğal çünkü devlet düzenimiz bunu gerektiriyor. Ama üst düzey bir uzmanla konuştuk, sağ olsun Sayın Bakan ilgilenmiş, şunu gördüm: Bu Endüstri 4.0 ve dijital devrinin finansal boyutu hiçbir şekilde dikkate alınmamış. Sanki gökten üç elma düştü, sermaye unsuru söz konusu değil, nasıl dönüşeceğiz? Zaman içinde gördüm ki, birtakım ileri bilgisayar programlarının çok şiddetle pazarlandığı, henüz 4.0 Endüstri olmamasına rağmen bir ortam ve robot teknolojisini pazarlayan bir ortam ortaya çıktı.

Burada TÜBİTAK'ın yaptığı bir araştırmada da Endüstri 2.0'a daha yakın olduğumuz gerçeği açıklandı. Herhalde büyük bir grup bunun farkındadır. Bu durumda bu devrimi nasıl yaparız? Bu mümkün değil; çünkü finansman boyutu olmadan hiçbir şekilde gerçekleşmesi söz konusu değil. Devlet teşvikleri her zaman isteniyor. Keşke Maliye Bakanlığı burada olsaydı, ama Maliye Bakanlığı üstatları da burada diye düşünüyorum. Bu kaynaklar nereden bulunur da devlet bunları teşvik olarak toplar, dağıtır; çünkü bütün heyecanımız devlet kaynaklarının nasıl dağıtılacağı ve bundan nasıl pay alınacağı konusunda.

OTURUM BAŞKANI- Hocam çok özür dileyerek ben…

TUĞRUL TÜFEKÇİOĞLU- Hocam boyutuna geldik mi?

OTURUM BAŞKANI- Müsaade ederseniz, kabalık olmazsa, izin verirseniz çünkü anladığım kadarıyla mesaj zaten paylaşılmıştır önemli bir mesaj.

TUĞRUL TÜFEKÇİOĞLU- Bu sonucu bekliyorum, ancak şu teşekkürümü belirteyim: Çok nadir olabilecek Hesap Uzmanları Vakfı ve derneğinin toplantılarından birinde bulunuyoruz. Lütfen sözümü kesmeyin.

Sayın Başkanın huzurunda bu gruplara teşekkür ederim.

Aynı zamanda müdebbir davranan sayın konuşmacılar ve müdebbirin dışında konuşan Sayın Mehmet Göçmen'e teşekkür etmek istiyorum.

Acaba bu cesaretli konuşması göçmenliğin verdiği bir samimiyet mi, yoksa ODTÜ'nün verdiği bir dinamik mi? Bu şekilde müthiş bir tanıtım yaptınız, sizi de tebrik ediyorum ve kutluyorum.

Teşekkür ederim; çünkü başkanın dehşetinden çekindim.

OTURUM BAŞKANI- Estağfurullah!

Bu şunu anlatıyor: Bu türden beraberlikleri daha sık ve yoğun olarak bir araya gelmesi lâzım. Çünkü hakikaten duygusal bir yoğunluk yaşıyoruz, hem de birçok konuşulacak konu var. Ben müsaade ederseniz bu sefer bu taraftan sizin sorunuzu tamamlayalım. Sizden ricamız soruyla tamamlarsak hiç olmazsa…

YALÇIN BIÇAK- Teşekkür ederim.

Ben çok konuşmayı sevmiyorum, net, Yalçın Bıçak ismim.

Çok farklı bir şey sormak istiyorum; şimdi herkes her şeyde hemfikir, Türkiye'nin bir orta gelir tuzağına düştüğünü, bir teknolojik gelişimin yapılması gerektiği, işte Endüstri 4.0'a geçilmesi gerektiği konusunda bunlarda herkes hemfikir. Bütün bunların altında bir eğitim sorunumuz olduğunda da hepimiz hemfikiriz. Bir de Türkiye'nin bir gerçeği var; son 20 yılın eğitim sistemine baktığımız zaman Türkiye'deki eğitim ilkokuldan başlayarak bugün gerekli olan öğretmen sayısını saptamaktan aciz bir eğitimimiz var ve maalesef durum bu. Bakıyorsunuz birçok kişi coğrafya öğretmeni olmuş, Türkiye'deki nüfusun iki katına yetecek kadar coğrafya öğretmenimiz var, böyle bir plansızlık içindeyiz.

Bir iktidar var o iktidar, elbette bütün iktidarlarda olduğu gibi Türkiye'nin kalkınmasının yana, onlarda bu teknolojik lafları sürekli ediyorlar, onlarda bir şeyler yapmak istiyor. Ama ben bir çelişki görüyorum; Türkiye'nin bu genç nüfusunu teknoloji yaratacak boyuta getirecek eğitim ilkokuldan başlar. O çocuklar serbest resim yapabiliyor mu, oynayabiliyor mu dilediğince yoksa belli baskılar altında mı eğitim başlıyor?

OTURUM BAŞKANI- Soruya geçelim isterseniz, vaktimiz yok çünkü.

YALÇIN BIÇAK- Soruya şöyle geliyorum: Ben grupların ve Türkiye'deki belli kuruluşların siyasal iktidarla yan yana gelişlerinden, çünkü sonuçta kararı veren siyasal iktidar, bu dertleri onlara ne kadar aktarabiliyorlar, onlardan ne kadar ümitliler, neler yapılabilir? Bence

bu alanda iktidarla beraber bir şeyler yapılabilecek mi, yoksa burada bir başarı elde edilemezse Türkiye'nin 4'ü falan başarma şansını görmüyorum.

Teşekkür ederim.

OTURUM BAŞKANI- Teşekkür ederim.

Efendim müsaade ederseniz soru almayalım artık; çünkü vaktimizi tamamladık.

Tekrar ediyorum anlaşılıyor ki bu birlikteliğimiz benzer birlikteliklerin daha farklı formatlarda ve daha yoğun olarak yapılması gerçeğini de ortaya koyuyor.

Netice itibariyle ben müsaade ederseniz Yalçın Bey'e ben eğitimle ilgili unsuruna genel bir değerlendirme yapayım herkes adına; çünkü buradaki grupların sayın temsilcileri zaten kamuoyuyla, özellikle eğitim konulu katkılarını, projelerini uzun yıllardır paylaşıyorlar. TÜSİAD'ın bünyesinde özellikle eğitimle ilgili çok değerli çalışmalar yapılıyor.

Meslek okulu konusunda biliyorsunuz çok uzun yıllardır bu unsurlar ortaya çıkıyor. Meselenin esası şudur: Adam çok, adam yok problemini ortadan kaldırmamız lâzım, iki taraflı bir sıkıntının olduğunu görüyoruz.

Efendim müsaade ederseniz Sayın Başkanım ben burada her şeyden önce değerli panelistlere çok teşekkür etmek istiyorum. Hem zaman sınırına gayet centilmenlik sınırları içinde kalarak uydular. Ben hesap uzmanlığını hep "şövalyeliğe" benzetirim. Sakın yanlış anlamayın tehlikeli bir suya girdim biliyorum, ama şövalyeler artık yok aramızda, hesap uzmanlığında yok. Ama şövalyelik yaşıyor; hakikaten bilmiyorum bunun Türk versiyonu ne olabilir, provizötör derviş mi diyeceğim, ermiş mi diyeceğim onu bilemiyorum ama hakikaten burada sizin içinizde olmayanlara dahi dokunmayı becermiş bir yapıdasınız. Onun için gerçekten sadece fiili olarak değil, bir tradisyon olarak, bir dokunuş olarak da hiç şüphesiz sadece Türkiye Cumhuriyeti varoldukça bütün Türk varlığının içinde kalacaksınız.

Onun için ben tekrar teşekkür ediyorum değerli panelistlere; Sayın Çakıroğlu, Sayın Göçmen, Sayın Yavrucu, misafirperverliğiniz için ayrıca teşekkür ediyoruz, katkılarınız için teşekkür ediyoruz. Çok nezih bir toplantı oldu sağ olun.

Tahmin ediyorum şimdi kapanış ve diğer gerekli unsurlar için buyurunuz.

LEVENT ÇAKI

SUNUCU- Saygıdeğer konuklarımız; panelistlerimize değerli vakitlerini ayırıp katıldıkları için teşekkür ediyoruz.

Plaket törenimize geçmeden önce telgraflarımız geç geldiği için, telgraf gönderip teşekkür eden değerli davetlilerimize ilişkin kısa bir okuma yapacağım.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı Sayın İsmail Kahraman, Başbakan Yardımcısı Sayın Numan Kurtulmuş, Lütfü Elvan Kalkınma Bakanlığı, Ankara Milletvekili Bülent Kuşçuoğlu, Erzurum Milletvekili Profesör Doktor Mustafa Ilıcan, CHP İstanbul Milletvekili Bihnul Tamaylıgil, Yargıtay Başkanı İsmail Rüştü Cirit, İzmir YMM Oda Başkanı Sadi Çetin, Ankara SMM Odası Başkanı Ali Şahin'e güzel dilekleri için teşekkür ediyoruz.

Şimdi TÜSİAD Başkanı Sayın Erol Bilecik'e plaketine takdim etmek üzere Hesap Uzmanları Vakıf Başkanımız Sayın Ahmet Eren üstadımı buraya davet ediyorum.

AHMET EREN- Efendim ben tabii hepinize çok teşekkür ediyorum; ama bu panelde aktif rol almış kişilere, özellikle izninizle plaket sunacağız. Bendenize bu şeref verildiği için ayrıca teşekkür ediyorum; sağ olun.

Sayın Hüsnü Güreli Prof. Dr. Murat Ferma'a plaketini veriyor.

Sayın Aykon Doğan Ayhan Yavrucu'ya plaketini veriyor.

Sayın Mustafa Özyürek Levent Çakıroğlu'na plaketini veriyor.

Sayın Hasan Basri Aktan Mehmet Göçmen'e plaketini veriyor.

SUNUCU- Saygıdeğer konuklarımız katılımınız için çok teşekkür ederiz.

